

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«ВИШНЯНСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ЛЬВІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ»

Матеріали
науково-практичної конференції
«Актуальні питання ветеринарної
медицини під час війни»

21 травня 2026
ВИШНЯ

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Марія ХРАБКО – заступник директора з навчальної роботи ВСП «ВФК ЛНУП» кандидат сільськогосподарських наук, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист

Олександра ТИМЦІВ – викладач, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист, голова циклової комісії ветеринарних дисциплін

Людмила ЖИТНЯК – секретар навчальної частини ВСП «ВФК ЛНУП»

Матеріали науково-практичної конференції «**Актуальні питання ветеринарної медицини під час війни**» Відокремленого структурного підрозділу «Вишнянський фаховий коледж Львівського національного університету природокористування» (21 травня 2026 р.).

Збірник містить матеріали науково-практичної конференції, підготовлені здобувачами фахової передвищої освіти, науковцями, викладачами, волонтерами та фахівцями ветеринарної медицини.

Матеріали опубліковано в авторській редакції зі збереженням орфографії, пунктуації та стилістики авторів. Відповідальність за зміст доповідей, достовірність наведених фактів, статистичних даних, цитат, власних назв та інших відомостей несуть автори публікацій.

Погляди та висновки авторів можуть не збігатися з позицією оргкомітету конференції та членів редакційної колегії збірника.

Ілона СЕРЕДИЧ,
студентка II-го курсу
науковий керівник: **Марія РОНДЯК,**
викладач іноземної мови
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

**SOCIAL, PSYCHOLOGICAL, LEGAL AND HUMANITARIAN
ASPECTS OF VETERINARY ACTIVITY IN UKRAINE UNDER
WARTIME CONDITIONS**

The full-scale war in Ukraine has significantly influenced all spheres of social life, including veterinary medicine. Veterinary specialists today perform not only medical functions but also humanitarian, psychological, and social missions. The protection of animal health during wartime is closely connected with public health, food safety, emotional support for people, and the preservation of ethical values in society. Under the conditions of military aggression, veterinarians face numerous challenges such as animal evacuation, treatment of injured pets and farm animals, prevention of infectious diseases, shortages of medicines, and psychological burnout.

One of the most important social aspects of veterinary activity during the war is the growing role of veterinarians in supporting communities. Thousands of animals have been abandoned because of hostilities, destruction of homes, and forced migration. Veterinary clinics, volunteer organizations, and shelters have become centers of humanitarian assistance where specialists provide treatment, vaccination, sterilization, and emergency care for animals. Ukrainian veterinarians often work in dangerous frontline regions and participate in rescue missions despite constant risks to their lives [5].

In addition, animals play an important psychological role during wartime. Companion animals help reduce stress, anxiety, and feelings of loneliness among civilians and military personnel. Communication with animals often becomes an important emotional support mechanism for people who experience traumatic events. According to reports connected with Ukrainian military units, animals provide emotional comfort and psychological stability for soldiers in difficult combat

conditions [5]. Therefore, veterinary professionals indirectly contribute to psychological rehabilitation and emotional well-being in society.

At the same time, veterinarians themselves experience significant psychological pressure. Constant exposure to injured animals, stressful working conditions, limited resources, and emotional exhaustion increase the risk of professional burnout. International veterinary organizations and volunteer initiatives have emphasized the necessity of psychological support programs for Ukrainian veterinary workers and animal welfare volunteers. Special educational programs have been organized to teach specialists practical methods of coping with stress and maintaining mental health while working during the war [3]. Emotional resilience and psychological stability have become essential professional qualities for veterinarians in Ukraine today.

The legal dimension of veterinary activity has also become especially important under wartime conditions. Ukraine continues to modernize its veterinary legislation according to European standards. The Law of Ukraine “On Veterinary Medicine and Animal Welfare” defines the legal and organizational principles of veterinary practice, animal health protection, animal welfare, and circulation of veterinary medicines [1]. The legislation strengthens state control over infectious disease prevention, regulates veterinary practice, and establishes responsibility for violations in the sphere of animal welfare [2].

Modern legal regulation also pays significant attention to responsible veterinary practice and the safe use of veterinary medicines. According to Ukrainian legislation, many veterinary medicines, especially antimicrobial drugs, may only be prescribed after a clinical examination of animals [3]. Such legal mechanisms are essential for preventing uncontrolled use of medicines and protecting both animal and human health during crisis situations.

Humanitarian aspects of veterinary activity are closely related to the protection of ethical values and animal welfare. During wartime, veterinary medicine becomes an important component of humanitarian aid because animals are considered members of many Ukrainian families. Saving animals often means preserving emotional stability and hope for displaced people and children. Veterinary volunteers cooperate with

international organizations, charities, and local communities to deliver food, medicines, vaccines, and emergency treatment to animals in affected territories [5]. Humanitarian veterinary missions demonstrate compassion, solidarity, and humanity even under extreme wartime conditions.

Furthermore, veterinary medicine plays a critical role in ensuring food security and epidemiological safety. The destruction of agricultural infrastructure and displacement of farm animals create risks of infectious disease outbreaks. Therefore, veterinarians are responsible for disease monitoring, vaccination campaigns, sanitary control, and prevention of epizootic threats. Ukrainian veterinary professionals continue to fulfill these responsibilities despite difficult wartime realities. Current Ukrainian legislation also emphasizes the importance of animal welfare standards and humane treatment of animals in emergency situations [4].

In conclusion, veterinary activity in Ukraine during the war combines medical, humanitarian, legal, social, and psychological functions. Veterinarians today are not only animal doctors but also rescuers, volunteers, counselors, and defenders of humanitarian values. Their work contributes to public health, food safety, emotional support, and the protection of animal welfare. The experience of Ukrainian veterinary specialists demonstrates remarkable professionalism, resilience, and dedication under extremely challenging conditions. Further development of veterinary legislation, international cooperation, psychological support programs, and humanitarian initiatives remains essential for strengthening veterinary medicine in Ukraine during and after the war.

References

1. Law of Ukraine “On Veterinary Medicine and Animal Welfare”. Verkhovna Rada of Ukraine. Available at: <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/202913.html>
2. Official Text of the Law of Ukraine “On Veterinary Medicine and Animal Welfare”. Available at: <https://ovm.gov.ua/index.php/normativna-baza/90-zakoni/402-zakon-ukrayiny-pro-veterynarnu-medytsynu-ta-blahopoluchchya-tvaryn>

3. Vet Alliance Ukraine. “Licensed Veterinary Practice and the Circulation of Prescription Veterinary Medicines”. Available at: <https://vetalliance.org.ua/en/publications/licensed-veterinary-practice-and-the-circulation-of-prescription-veterinary-medicines-what-every-veterinary-professional-needs-to-know>
4. EcoPolitic. “Animal Welfare as a Legal Requirement: New Rules in Force in Ukraine”. Available at: <https://ecopolitic.com.ua/en/news/animal-welfare-as-a-legal-requirement-new-rules-in-force-in-ukraine/>
5. Ukrainer. “How Ukrainians are Rescuing Animals During War”. Available at: <https://www.reddit.com/r/ukraine/comments/1f6wgtc/>

Світлана ГУСАК,
викладач психології,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

СОЦІАЛЬНО–ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ВЕТЕРИНАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні внесла радикальні корективи у життєдіяльність як суспільства в цілому, так і окремих професійних спільнот. Особливого значення набуває переосмислення ролі фахівців, чия діяльність традиційно вважалася суто технічною або медичною. Ветеринарна медицина в екстремальних умовах сьогодення виходить за межі лікування тварин, набуваючи виразного соціально-психологічного характеру.

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах постійної загрози тварини стають для людей чи не єдиним джерелом емоційної стабільності та «безумовного прийняття». Відтак, ветеринар мимоволі стає активним учасником системи психосоціальної підтримки населення. Як зазначає В.Г. Панок,[4] сучасні психологічні дослідження в умовах війни мають на меті не лише фіксацію травм, а й пошук ресурсів для відновлення життєстійкості громад.

Ветеринарна діяльність у цьому контексті є саме таким ресурсом, що забезпечує збереження емоційних зв'язків між людиною та її оточенням.

Проблема психологічного супроводу особистості в кризових умовах детально висвітлена у працях С. Кузікової, В. Зливкова[3] та інших, де наголошується на важливості комплексного підходу до підтримки психічного здоров'я. Питання мобілізації внутрішніх ресурсів особистості в екстремальних ситуаціях ґрунтовно розроблені Л.М. Карамушкою. Водночас, специфіка поєднання ветеринарної практики з психологічною допомогою власникам тварин потребує подальшого глибинного вивчення.

Соціально-психологічна складова ветеринарної діяльності в умовах війни базується на трьох основних векторах: підтримці професійної стійкості самого фахівця, терапевтичній комунікації з власником тварини та забезпеченні стабільності соціальної мікрогрупи.

1. Психологічна стійкість та ризики професійного вигорання ветеринарів.
Робота ветеринара сьогодні — це діяльність у зоні високого ризику. Постійні обстріли, необхідність евакуації клінік та дефіцит медикаментів створюють умови хронічного стресу. Крім того, фахівці стикаються з вторинною травматизацією. Чарльз Фіглі [5] визначає це явище як «втома від співчуття» (compassion fatigue) — стан виснаження, що виникає у тих, хто професійно допомагає травмованим істотам. Ветеринар, який рятує поранену тварину на очах у власника, що перебуває у стані стресу, поглинає частину цього болю. Для подолання цих наслідків необхідне використання психологічних ресурсів особистості, що дозволяють зберігати працездатність навіть у надзвичайних обставинах.

2. Ветеринар як суб'єкт соціально-психологічної підтримки власників. В умовах війни тварина перестає бути просто домашнім улюбленцем, вона стає «терапевтичним агентом». Втрата тварини або загроза її життю сприймається власником як критичне руйнування його безпечного простору. У цей момент ветеринарний лікар виконує роль психологічного провідника. Він має не лише надати медичну допомогу, а й стабілізувати емоційний стан людини.

Довіра до фахівця стає базовим чинником. У військовий час комунікація «лікар-клієнт» вимагає від ветеринара розвиненої емпатії та навичок кризового консультивання. Як підкреслюють дослідники військової психології, чіткість алгоритмів та впевненість професіонала здатні суттєво знизити рівень паніки у цивільного населення.

3. Етичні дилеми та соціальні виклики. Війна змушує ветеринарів приймати складні етичні рішення, що межують із професійною деонтологією. Обмеженість ресурсів (часу, ліків, світла) часто ставить питання тріажу (сортування), що є важким психологічним випробуванням. Соціальна ізоляція, в якій опиняються багато фахівців у прифронтових зонах, посилює відчуття відповідальності та стресу. У таких випадках психологічний супровід та відчуття приналежності до професійної спільноти є критично важливими для збереження кадрового потенціалу галузі.

Важливо розуміти, що ветеринарна діяльність опосередковано сприяє профілактиці посттравматичного стресового розладу (ПТСР) серед населення. Збереження життя тварини — це збереження живого зв'язку з «довоєнним» мирним життям. Тварини допомагають структурувати час (необхідність вигулу, годування) та надають сенс щоденним діям, що є ключовим у військовій психології для запобігання апатії та депресії.

Висновки. Таким чином, ветеринарна діяльність в умовах війни трансформується у комплексну систему «людина – тварина – фахівець». Психологічна складова цієї професії стає не менш важливою, ніж медична. Основними аспектами цієї діяльності є:

- розвиток комунікативних компетентностей для роботи з травмованими власниками тварин.
- інтеграція ветеринарної допомоги у загальну мережу психосоціальної підтримки населення.

Ветеринар сьогодні — це не лише лікар для тварин, а й охоронець ментального здоров'я людей, який через турботу про тварин допомагає суспільству зберігати людяність та стійкість.

Список використаних джерел

1. Данилюк І. В., Траверсе Т. М. (ред.). Військова психологія у вимірах війни і миру: проблеми, досвід, перспективи. Київ: Ліра-К, 2024.
2. Карамушка Л. М. Психологічні ресурси особистості в умовах екстремальних ситуацій. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2022.
3. Кузікова С., Зливков В., Лукомська С., Щербак Т., Котух О. Психологічний супровід особистості в умовах війни. Київ-Ніжин: Лисенко М. М., 2024.
4. Панок В. Г. Психологічні дослідження в умовах війни: проблеми і завдання. Вісник НАПН України, 2023.
5. Figley C. R. Compassion Fatigue: Coping with Secondary Traumatic Stress Disorder in Those Who Treat the Traumatized. Brunner/Mazel, 1995.

Вероніка КВЯТКОВСЬКА,
студентка III курсу спеціальності Право
науковий керівник: **Ольга РОМАНЯК,**
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ЦИФРОВА СТІЙКІСТЬ ВЕТЕРИНАРНОГО РИНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ ТА КІБЕРЗАХИСТ РЕЄСТРІВ

У статті досліджено правові та технологічні аспекти забезпечення цифрової стійкості ринку ветеринарних препаратів України в умовах воєнного стану. Проаналізовано механізми державного регулювання електронної комерції ветеринарними лікарськими засобами в контексті гармонізації з Регламентом (ЄС) 2019/6. Особливу увагу приділено питанням кіберзахисту Державного реєстру ветеринарних препаратів та впровадженню систем електронного рецептування. Визначено ключові виклики для суб'єктів збуту в умовах кіберзагроз та запропоновано шляхи вдосконалення фармаконагляду через цифрові інструменти.

Актуальність дослідження цифрової стійкості ветеринарного ринку у 2026 році зумовлена безпрецедентною трансформацією правового поля під впливом воєнних дій та вимог євроінтеграції. Згідно з положеннями Основного Закону, захист суверенітету та територіальної цілісності є справою всього народу, що в юридичній площині трансформується у обов'язок держави гарантувати безпеку стратегічних галузей, до яких належить і ветеринарна медицина [1]. Ухвалення Закону **«Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин»** [2] стало фундаментом для переведення всіх регуляторних процедур у цифрову площину, проте водночас створило нові виклики для правової системи в умовах постійних кіберзагроз та фізичних руйнувань інфраструктури. Юридичною підставою є необхідність суворого контролю за використанням протимікробних засобів. Обґрунтування базується на концепції **«Єдине здоров'я» (One Health)**: неконтрольоване лікування тварин призводить до резистентності бактерій у людей. Електронний рецепт стає єдиним легітимним інструментом відпуску ліків, що унеможливорює безконтрольний збут через «чорний ринок» у воєнний час.

Електронна комерція ветеринарними препаратами в умовах воєнного стану перестала бути просто маркетинговим інструментом і перетворилася на основний канал забезпечення епізоотичного благополуччя деокупованих територій.

Правове регулювання цього сектору базується на принципах простежуваності, де кожна одиниця товару має бути ідентифікована через QR-кодування, інтегроване з державним реєстром. Наукові дослідження підтверджують, що цифрова трансформація маркетингових стратегій дозволяє бізнесу адаптуватися до логістичних криз, проте вимагає від держави чітких правил щодо ліцензування онлайн-майданчиків та контролю за умовами зберігання ліків під час доставки [3]. Колізія між потребою у швидкому збуті та необхідністю суворого дотримання температурного режиму в умовах енергетичної нестабільності стає центральною проблемою сучасного ветеринарного права.

Кіберзахист державних реєстрів розглядається як складова національної безпеки. Державний реєстр ветеринарних препаратів та система електронних рецептів є критичними інформаційними ресурсами, порушення роботи яких може призвести до колапсу системи лікування тварин та неконтрольованого обігу антибіотиків. Правове регулювання у цій сфері передбачає обов'язкове дублювання даних на хмарних серверах країн-партнерів ЄС та впровадження багаторівневої автентифікації для ветеринарних лікарів і аптек [4]. Особливу увагу науковці приділяють захисту персональних даних власників тварин, які збираються під час оформлення електронних рецептів, оскільки витік такої інформації може бути використаний ворогом для соціального тиску в зонах окупації чи конфлікту.

Впровадження цифрового фармаконагляду в умовах війни вимагає від власників реєстраційних посвідчень безперервного моніторингу побічних реакцій через автоматизовані системи сповіщення. Фармаконагляд стає інтелектуальним: використання алгоритмів штучного інтелекту дозволяє виявляти аномалії у використанні препаратів та оперативно реагувати на появу фальсифікату на ринку. Проте юридична відповідальність за затримки у звітності, спричинені обстрілами чи відключенням зв'язку, потребує подальшого законодавчого врегулювання через інститут форс-мажорних обставин, адаптований до цифрових реалій. Простежуваність (Traceability) обґрунтовується через призму національної економічної безпеки. Цифрове маркування та реєстри дозволяють ідентифікувати джерело походження препарату на будь-якому етапі збуту, що є критичним для експорту української агропродукції на ринки ЄС, де вимоги до відсутності залишків ліків у м'ясі та молоці є надзвичайно жорсткими.

Отже, шлях України до євроінтеграції вимагає повної відповідності цифрових стратегій збуту Регламенту (ЄС) 2019/6. Це передбачає не лише технічну сумісність баз даних, а й правову гармонізацію процедур електронної реєстрації препаратів. Створення єдиної екосистеми, де виробник, дистриб'ютор, ветеринарний лікар та державний інспектор взаємодіють у

реальному часі, є ключем до подолання корупційних ризиків та забезпечення якості ветеринарних послуг. А цифрова стійкість ринку залежить від здатності держави забезпечити кіберзахист даних, а бізнесу — інтегрувати правові вимоги у гнучкі цифрові моделі збуту, що гарантуватиме стабільність аграрного сектору навіть у найважчі часи.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Редакція від 01.01.2024. URL: rada.gov.ua.
2. Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин : Закон України від 20.01.2026 № 4718-IX. URL: rada.gov.ua
3. Цифрова трансформація маркетингово-збутових стратегій на ринку ветеринарних препаратів // Український журнал прикладної економіки та техніки. 2025. URL: cjae.org.ua.
4. Кіберзахист державних реєстрів та інформаційна безпека ветеринарної медицини // Науково-технічний бюлетень ДНДКІ ветеринарних препаратів. 2026. URL: scivp-journal.com.ua.
5. Новели законодавства про ветеринарні лікарські засоби в умовах воєнного стану // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право. 2026. URL: uzhnu.edu.ua.

Світлана ШЕПЕТА,
викладач економічних дисциплін,
викладач-методист, голова циклової комісії облікових дисциплін
ВСП «Тульчинський фаховий коледж ветеринарної медицини Білоцерківського
національного аграрного університету»

ІННОВАТИКА ПРИ ВИХОВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ НА РИНКУ ПРАЦІ

Роботодавці, зазвичай бажають відразу отримати відданого супер професіонала, який готовий працювати за мінімальну заробітну плату 24 на 7, натомість молоді спеціалісти, бажають працювати в комфортних умовах, отримувати високу оплату, мати можливість розвиватися, подорожувати, тобто мати все і одразу.

Наша головна мета навчити випускників:

- складати резюме
- проходити співбесіду
- вміти запропонувати свої знання і навички під час працевлаштування
- бути мобільним і стресостійким
- толерантно і коректно протистояти негараздам
- бути надійним і гнучким
- вміти аналізувати проблемні ситуації та пропонувати інноваційні ідеї
- швидко адаптуватися та перекваліфіковуватися.

Підготовка конкурентоспроможного фахівця – це головна мета діяльності любого закладу фахової передвищої освіти.

В умовах глобального прогресу та в швидко змінювальному соціумі, зростає потреба в постійній переорієнтації, кваліфікації та багатофункціональності молодих спеціалістів, які готові швидко адаптуватися в постійно змінюваному середовищі.

Розвиток технологій спонукає кожного випускника коледжу самоудосконалюватися і постійно працювати над своїми професійними якостями.

Економічний ефект від вкладень у розвиток персоналу – більший ніж капіталовкладення у засоби виробництва.

Виховуючи студентів, застосовуючи: рольові ігри, тренінг, семінари з техніки пошуку роботи, імітаційні методичні прийоми, пріоритетним вважаємо: формування вмінь вирішувати конкретні виробничі ситуації, мобільно приймати правильні рішення, бути конкурентоспроможними спеціалістами на ринку праці.

Актуальність проблеми працевлаштування випускників полягає сьогодні не стільки у відсутності робочих місць, як у неспроможності держави, роботодавців та й самих молодих спеціалістів – знайти спільну мову.

Ми виховуємо молодшого спеціаліста з мисленням нового типу, який прийматиме рішення в нестандартних ситуаціях, передбачатиме наслідки їхньої реалізації.

Маючи багаторічний педагогічний досвід роботи з молоддю я надаю великого значення тому, щоб дати молодій людині спонукальний мотив до навчання.

Сучасний ринок праці побудовано на тісній взаємодії професійної підготовки фахівців з ринком освіти. Формування професійної мотивації студента є в Свою нішу у виховному процесі займають масові профорієнтаційні заходи, які ми проводимо спільно з виробничниками регіону:

- «Уроки реального життя»;
- семінар «Моя власна справа»;
- рольова гра «Менеджер малого бізнесу»;
- семінари з техніки пошуку роботи;
- співпраця з обласною лабораторією *Бізнес-моделювання*;
- стимуляційна (сюжетно-рольова) гра «Шукаємо роботу разом» та «Місце під сонцем»;
- презентація своїх ділових якостей;
- метод інсценізації «Робота на посаді».

Мета цих заходів: навчитися на практиці (на виробництві) приймати рішення за відносно короткий час, передбачати розвиток ситуації, презентувати

власну ідею та визначати ступені професійної придатності до конкретної професії.

Студенти оволоділи навиками: складання резюме, формування портфоліо, ведення телефонної розмови при підборі вакансії, грамотної співбесіди з роботодавцем, налагодження тісних партнерських зв'язків з роботодавцями, презентація бізнес-плану та бізнес-проекту.

Всі ці інноваційні методи роботи з випускниками коледжу дають змогу молоді орієнтуватися на ринку праці, спілкуватися з висококваліфікованими спеціалістами. Які в свою чергу спрямовують свої зусилля на посилення соціального захисту категорій населення, які мають низький рівень конкурентоспроможності на ринку праці, у тому числі молоді.

Під час організації виставок бізнес-планів, презентацій власних бізнес-ідей, тренінгів на виробництві, інсценізації співбесіди під час працевлаштування, аукціону бізнес-моделей, наукових конференцій за участю роботодавців – особлива вимога до майбутніх молодших спеціалістів, надійність у роботі та спроможність витримувати її рутинність, гнучкість та мобільність.

Зупинимось на роботі постійно діючої **ЛАБОРАТОРІЇ БІЗНЕС МОДЕЛЮВАННЯ**,

З травня 2018 року згідно з положенням по коледжу від 8.05.2018р. щорічно за участю всіх студентів випускних груп, на високому методичному рівні проводиться Бізнес-форум «Ярмарок кар'єри» пленарне засідання Лабораторії Бізнес-моделювання.

Учасниками і партнерами цього яскравого дійства обов'язково є Роботодавці, провідні спеціалісти Тульчинської філії Вінницького обласного центру зайнятості, виробничники, керівники підприємств.

Здобувачі презентують свої бізнес-ідеї, бізнес-проекти та бізнес-плани, демонструють Резюме для працевлаштування та діловий стиль одягу.

Під час демонстрації проектів на сцені поруч з доповідачами чотирилапі улюбленці, демонструються грумінг послуги та реклама власної приватної справи.

В інформаційно-бібліотечному центрі коледжу створено Репозитарій кращих Бізнес-планів випускників.

Особливо учасникам подобається вручення всім виступаючим щасливого \$ для початку власного бізнесу.

Ми залучаємо максимум стейкхолдерів до співпраці, в наших щорічних Бізнес-форумах приймають участь:

- Національний експерт ЮНІДО Сергій ЯМКОВ

Та - випускниця Американської школи бізнесу Ірина КОНОНОВА

В своїх майстер-класах та практикумах вони демонструють сучасні ідеї та проекти, позиціонують сучасні світові тенденції, дають детальну оцінку представленим студентами ідеям і проектам.

А що саме суттєве, роботодавці та керівники приватних підприємств ,на таких форумах, пропонують авторам кращих бізнес-ідей робочі місця.

Дарина ДЕРІЙ
голова ГО «Притулок для Собак
«Псяче Ранчо»»

DOGS RANCH: ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ВИКЛИКИ ДОПОМОГИ БЕЗПРИТУЛЬНИМ ТВАРИНАМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Проблема контролю чисельності безпритульних тварин в Україні була актуальною ще до початку повномасштабного вторгнення. Недостатня кількість державних притулків та обмежені ресурси системи захисту тварин призводили до того, що значна частина роботи з порятунку, утримання та стерилізації безпритульних тварин покладалася на волонтерів і небайдужих громадян. Із початком великої війни ситуація суттєво загострилася: збільшення кількості покинутих тварин, руйнування інфраструктури та вимушене переміщення населення зробили проблему критичною.

Ця стаття має переважно персональний характер і ґрунтується на власному досвіді волонтерської діяльності у сфері допомоги безпритульним тваринам. У ній описано еволюцію волонтерської діяльності — від локальної ініціативи до

системної допомоги тваринам в умовах повномасштабної війни. Особливу увагу приділено змінам, які відбулися після 2022 року: зростанню масштабів проблеми, трансформації волонтерських практик та посиленню ролі громадянського суспільства у сфері захисту тварин. Водночас ця історія є прикладом того, як дитяча мрія та щире прагнення допомагати тваринам з часом перетворилися на справу життя та соціально важливий проєкт.

Власний досвід волонтерської діяльності авторки розпочався ще в дитинстві з допомоги безпритульним собакам. Згодом це переросло у систематичну волонтерську роботу: лікування, стерилізацію, пошук нових родин для собак, а також співпрацю з однодумцями, які поділяли спільні цінності. Важливим етапом стало створення власного простору для утримання тварин, який поступово трансформувався у повноцінний притулок.

Після евакуації з Одеської області у перші дні повномасштабної війни авторка разом із чоловіком та 26 собаками переїхала на Львівщину. Першочерговими завданнями стали облаштування безпечної території для тварин, будівництво вольєрів та організація належних умов для їх утримання. Паралельно здійснювалася допомога іншим притулкам та евакуація собак із небезпечних територій. У процесі волонтерської діяльності стало очевидним, що кількість тварин, які потребують допомоги, постійно зростає. До притулку почали звертатися люди, які через війну, виїзд за кордон або складні життєві обставини більше не могли утримувати своїх собак. Окрім цього, почастишали випадки навмисного залишення тварин поблизу місця проживання волонтерів.

У 2023 році було створено притулок Dogs Ranch на території реконструйованої ферми у Львівській області. За короткий період кількість собак у притулку зросла від кількох десятків до 160 тварин. Важливу роль у розвитку притулку відіграла підтримка благодійного фонду U-Hearts Foundation, який забезпечує Dogs Ranch кормом. Це дозволяє вивільняти значну частину фінансових ресурсів для розвитку притулку, облаштування території, лікування тварин та покращення умов їхнього утримання.

Досвід діяльності притулку дозволяє виокремити кілька ключових проблем, із якими сьогодні стикаються зооволонтери в Україні.

Першою та найбільш очевидною проблемою стало різке збільшення кількості безпритульних і покинутих тварин після початку повномасштабного вторгнення. За даними дослідження Save Pets of Ukraine та Kormotech, станом на початок 2023 року під опікою притулків і волонтерів в Україні перебували понад 25 тисяч собак. Загалом в Україні функціонувало понад 500 притулків, стерилізаційних центрів і волонтерських ініціатив, які займалися допомогою тваринам. Водночас кількість тварин у притулках суттєво зросла порівняно з довоєнним періодом. За даними досліджень, у тилкових областях кількість тварин у притулках збільшилася на 20–30%, у волонтерів прифронтових регіонів — приблизно на 60%, а у притулках поблизу зони бойових дій — на 100% і більше. Значна частина цих тварин є домашніми собаками, яких власники залишили під час евакуації або через неможливість подальшого утримання.

Другою важливою проблемою є відсутність стабільного фінансування. Попри масштабність проблеми, більшість приватних притулків і волонтерських ініціатив існують переважно завдяки благодійним внескам, нерегулярним зборам та підтримці небайдужих людей. Державна підтримка часто є недостатньою або локальною. Наприклад, у 2022 році Київська міська рада додатково виділила 10 мільйонів гривень на підтримку приватних волонтерських притулків. Водночас навіть у великих містах ці ресурси не покривають реальних потреб притулків, які включають витрати на корм, лікування, стерилізацію, будівництво вольєрів та утримання тварин. У багатьох випадках саме волонтери змушені самостійно шукати фінансування та забезпечувати функціонування притулків власними силами.

Окремою проблемою залишається незахищеність волонтерів. У процесі діяльності зооволонтери часто стикаються не лише з емоційним виснаженням і психологічним тиском, а й із прямими погрозами, агресією та конфліктами з місцевими жителями. У деяких випадках йдеться про фізичне насильство, підпали або спроби знищення тварин. При цьому механізми

правового захисту волонтерів залишаються недостатньо ефективними, а проблема часто ігнорується на рівні державних інституцій. Попри це, саме волонтери сьогодні фактично виконують значну частину функцій держави щодо контролю чисельності безпритульних тварин та забезпечення їхнього базового добробуту.

Водночас діяльність притулків і волонтерських ініціатив демонструє важливу роль громадянського суспільства в умовах війни. Допомога тваринам стає не лише проявом гуманного ставлення, а й прикладом соціальної відповідальності, самоорганізації та взаємопідтримки. Досвід Dogs Ranch є прикладом того, як особиста ініціатива та дитяча мрія можуть перетворитися на масштабний соціально важливий проєкт, що об'єднує людей навколо спільної мети — допомоги тим, хто не може подбати про себе самостійно.

Рената МАТУШАНСЬКА

студентка IV курсу спеціальності Ветеринарна медицина

науковий керівник: **Богдан РАСУЛОВ**,

викладач, спеціаліст другої категорії

Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж

Львівського національного університету природокористування»

ЕПІЗООТИЧНА ТА БІОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

З початком повномасштабної війни Україна зіткнулася з великою кількістю викликів, які стосуються не лише оборони держави, а й сфери охорони здоров'я, продовольчої безпеки та ветеринарної медицини. Однією з найбільш важливих, хоча не завжди помітних проблем, стала епізоотична та біологічна безпека. Руйнування міст, сіл, ферм, транспортної інфраструктури та медичних установ негативно вплинуло і на систему ветеринарного контролю.

У мирний час ветеринарна служба забезпечує вакцинацію тварин, проводить моніторинг інфекційних захворювань, контролює якість продукції тваринного походження та здійснює профілактику небезпечних хвороб. Проте в умовах війни значна частина цієї системи працює нестабільно або взагалі не

функціонує. Частина ветеринарних закладів була зруйнована, спеціалісти змушені були евакуюватися, а доступ до ліків і вакцин у багатьох регіонах став обмеженим.

Особливої актуальності набуває проблема поширення зоонозів — захворювань, що передаються від тварин до людей. Через війну збільшується кількість безпритульних тварин, погіршується санітарний стан територій, активізуються гризуни, а контроль за переміщенням тварин значно ускладнюється. Усе це створює сприятливі умови для виникнення та поширення небезпечних інфекцій.

Біологічна безпека під час війни є важливою складовою національної безпеки держави, адже від неї залежить не лише здоров'я тварин, а й життя та здоров'я населення, стабільність аграрного сектору й продовольча безпека країни.

Воєнний стан значно ускладнив роботу ветеринарної системи України. Бойові дії призвели до порушення логістики, дефіциту медикаментів, нестачі спеціалістів та обмеження доступу до окремих територій. У результаті значно знизився рівень контролю за епізоотичною ситуацією.

Однією з головних проблем стало збільшення кількості безпритульних тварин. Під час евакуації люди часто не мають можливості забрати домашніх улюбленців із собою. Частина тварин губиться, частина залишається без догляду. Безпритульні собаки та коти можуть бути переносниками небезпечних інфекцій, зокрема сказу.

Сказ залишається однією з найбільш небезпечних хвороб, оскільки без своєчасного лікування він є смертельним для людини. Під час війни контроль за вакцинацією тварин ускладнюється, а це створює ризик збільшення кількості випадків захворювання.

Ще однією серйозною проблемою є збільшення популяції гризунів. Руйнування житлових будинків, складів, сміттєзвалищ і систем водовідведення створює сприятливі умови для їх розмноження. Гризуни є переносниками

багатьох небезпечних хвороб, серед яких лептоспіроз, туляремія та інші бактеріальні інфекції.

Особливу небезпеку становлять території, де раніше знаходилися осередки небезпечних інфекцій. Через вибухи, обстріли та пошкодження ґрунту можуть активізуватися збудники таких захворювань, як сибірка. У мирний час ці осередки перебувають під контролем, але під час війни ризик їх поширення значно зростає.

Крім того, ускладнюється контроль за якістю продуктів тваринного походження. Через нестабільну роботу лабораторій і ветеринарних служб зростає ризик потрапляння на ринок небезпечної продукції — м'яса, молока та інших харчових продуктів, що можуть бути джерелом інфекцій.

Війна суттєво вплинула на роботу ветеринарних установ та спеціалістів. Частина клінік і лабораторій була пошкоджена або зруйнована. У прифронтових регіонах ветеринарна допомога часто недоступна через небезпеку для життя працівників.

Проблемою також стала нестача ветеринарних препаратів і вакцин. Через порушення логістичних шляхів доставка медикаментів у деякі регіони відбувається із затримками або не здійснюється зовсім. Це негативно впливає на профілактику інфекційних захворювань серед тварин.

В умовах воєнного стану значно зростає навантаження на ветеринарних спеціалістів. Окрім звичайної роботи, вони змушені брати участь у евакуації тварин, організовувати тимчасові притулки, надавати допомогу постраждалим тваринам та проводити інформаційну роботу серед населення.

Не зважаючи на складні умови, ветеринарна служба України продовжує виконувати важливу функцію із забезпечення біологічної безпеки держави. Велику роль у цьому відіграють волонтерські організації та міжнародні партнери, які надають гуманітарну допомогу, вакцини, обладнання та підтримку для ветеринарних установ.

Для зменшення ризиків поширення інфекційних захворювань в умовах війни необхідно здійснювати комплекс заходів.

Перш за все важливо забезпечити проведення вакцинації тварин, особливо проти сказу. Навіть часткове охоплення вакцинацією допомагає знизити ризик спалахів небезпечних захворювань.

Важливим напрямком роботи є створення мобільних ветеринарних бригад, які можуть працювати у віддалених або постраждалих регіонах. Такі служби дозволяють оперативно надавати допомогу тваринам та проводити профілактичні заходи.

Необхідним є також контроль за переміщенням тварин під час евакуації населення. Це допомагає уникнути поширення інфекцій між регіонами та забезпечує більш ефективний ветеринарний нагляд.

Велике значення має інформаційна робота серед населення. Люди повинні знати про безпеку контактів із безпритульними тваринами, необхідність вакцинації домашніх улюбленців та правила поведінки у випадку укусів чи підозри на інфекційне захворювання.

Окрему роль відіграє міжнародна співпраця. Підтримка міжнародних організацій дає можливість забезпечити Україну необхідними вакцинами, медикаментами та обладнанням для ветеринарної галузі.

Отже, воєнний стан створив серйозні виклики для системи епізоотичної та біологічної безпеки України. Руйнування інфраструктури, збільшення кількості безпритульних тварин, активізація гризунів і порушення ветеринарного контролю підвищують ризик поширення небезпечних інфекцій серед тварин і людей.

Найбільшу небезпеку становлять зоонозні захворювання, зокрема сказ, лептоспіроз та інші інфекції, які можуть швидко поширюватися в умовах недостатнього контролю. Крім того, війна негативно впливає на безпечність харчових продуктів та стабільність аграрного сектору. Водночас навіть у складних умовах існують можливості для покращення ситуації. Важливими напрямками залишаються підтримка ветеринарної служби, проведення вакцинації, створення мобільних ветеринарних груп, контроль за переміщенням тварин та інформування населення. Турбота про біологічну безпеку сьогодні є

не лише питанням ветеринарії, а й важливою умовою збереження здоров'я населення, продовольчої безпеки та стабільності держави в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про ветеринарну медицину».
2. Дані Держпродспоживслужби України.
3. Матеріали міжнародних організацій (WHO, FAO).

Анастасія ЗВІР,
студентка II курсу спеціальності Ветеринарна медицина
науковий керівник: **Марія ХРАБКО,**
заступник директора з навчальної роботи, к.с.-г.н., викладач-методист
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ ПРОФЕСІЇ, ОСВІТИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Сьогодні ветеринарна медицина в Україні переживає трансформацію, де фахова передвища освіта стає фундаментом для підготовки спеціалістів, здатних діяти в екстремальних умовах. Якість надання теоретичних і практичних знань здобувачам освіти у закладах фахової передвищої освіти з першого року навчання безпосередньо впливає на їхнє відповідальне ставлення до майбутньої професії в умовах воєнного стану. Викладачі закладів освіти мають на меті формування фахівців, які не лише володіють класичними методиками, а й вміють використовувати сучасні цифрові технології для діагностики та лікування тварин у складних обставинах. Особливого значення набуває впровадження інноваційних досягнень, таких як віртуальна (VR) та доповнена (AR) реальність, що дозволяє студентам отримувати практичний досвід без необхідності постійного використання живих тварин, що є критичним у зонах, де доступ до клінік обмежений через бойові дії. Штучний інтелект також починає відігравати роль у навчальному процесі, допомагаючи майбутнім фельдшерам у постановці

діагнозів на основі аналізу звуків дихання або медичних зображень [2]. Таким чином, коледжі готують кадри, які стають першою лінією захисту епізоотичного та продовольчого благополуччя держави.

Війна висунула нові вимоги до етичних та професійних стандартів ветеринарів, де волонтерство стало невід'ємною частиною діяльності. Прикладом є досвід молодих спеціалістів, які поєднують ролі ветеринарів, зоорятівників та парамедиків у добровольчих батальйонах. Ветеринарні фахівці сьогодні часто змушені стабілізувати не лише фізичний стан тварин, а й психіку власників, які перебувають у стані стресу [3]. Важливим аспектом є міжнародна співпраця, яка допомагає впроваджувати європейські стандарти навіть під час війни, що сприяє модернізації ветеринарної галузі в цілому. Психологічна стійкість студентів та випускників коледжів є ключовою, адже їм доводиться працювати в умовах, де допомога часто надається без офіційного статусу чи належного забезпечення. Етика професії в умовах війни включає прийняття важких рішень щодо лікування або евакуації тварин із прифронтових територій. Співпраця ветеринарних установ із громадськими організаціями та клубами допомагає підвищувати обізнаність населення про необхідність щеплень та профілактичних оглядів у цей складний період.

Забезпечення біологічної безпеки є стратегічним завданням, оскільки війна створює середовище, сприятливе для поширення небезпечних інфекцій. Однією з найбільших загроз залишається сказ, епізоотична ситуація щодо якого в Україні погіршується. Через воєнні дії та заборону регулювання чисельності диких хижаків, зокрема лисиць, їхня кількість у деяких регіонах перевищує норму в 4–6 разів. Це призводить до зростання випадків контакту диких тварин із свійськими та людьми, особливо в урбанізованих зонах. Студенти ветеринарних коледжів мають бути готові до проведення масштабних кампаній з пероральної імунізації хижаків, яка зараз часто проводиться вручну наземним шляхом через неможливість використання авіації. Окрім сказу, актуальним є моніторинг трансмісивних хвороб, таких як лихоманка Західного Нілу та хвороба Шмалленберг, поширення яких може посилюватися через переміщення тварин

у зв'язку з бойовими діями. Контроль за стійкістю мікроорганізмів до антибіотиків (антибіотикорезистентністю) також є критичним для забезпечення здоров'я нації в рамках концепції «Єдине здоров'я» [1].

Лікування тварин у зонах конфлікту вимагає від ветеринарів винахідливості та вміння працювати в польових умовах. Волонтерські команди, такі як «ВетЕвак», фокусуються на наданні терапевтичної допомоги, стерилізації та видачі кормів для покинутих тварин безпосередньо на місцях. Чотирилапі пацієнти часто потерпають від мінно-вибухових травм, переломів та ампутацій. Створення перших військових ветеринарних шпиталів стало відповіддю на потребу професійного лікування службових собак та тварин, що перебувають на лінії фронту. Ветеринари на фронті стикаються з незвичними пацієнтами, наприклад, козами, яким потрібно лікувати мастит або підрізати ратиці в умовах повної відсутності спеціалізованого обладнання [1]. Важливою є також боротьба з паразитарними захворюваннями в місцях скупчення евакуйованих тварин, що потребує застосування ефективних діагностичних методів, таких як копроовоскопія. Робота в таких умовах вимагає від випускників коледжів високого рівня практичної підготовки та здатності до швидкого прийняття рішень.

Продовольча безпека України безпосередньо залежить від здоров'я сільськогосподарських тварин та безпечності продуктів тваринного походження. За оцінками, внаслідок повномасштабної війни втрачено від 15 до 20 % поголів'я великої рогатої худоби, свиней та птиці. Ветеринарні фахівці здійснюють нагляд за збереженням поголів'я на фермах, де через постійні обстріли та перебої з електропостачанням порушуються умови утримання та годівлі. Особлива увага приділяється мікробіологічному контролю продуктів, таких як м'ясо птиці та риба, на наявність патогенів типу *Listeria monocytogenes* або *Salmonella*. Впровадження системи НАССР та контроль за вмістом нітратів у рослинній продукції та гістаміну в рибі є обов'язковими для забезпечення безпеки споживачів [5]. Фахівці ветеринарної медицини також контролюють якість води на виробничих потужностях, оскільки її бактеріальне забруднення може стати

джерелом гострих інфекцій. Збереження тваринництва забезпечує населення калорійними продуктами харчування та створює робочі місця, що є ключовим для стабільності економіки.

Адаптація навчального процесу до умов війни вимагає широкого використання дистанційних технологій. Система дистанційного навчання дозволяє студентам та фахівцям займатися у зручний час, що важливо під час повітряних тривог або відключень світла. Модульний принцип навчання та використання інтерактивних ділових ігор, дидактичних воркшопів та симуляційних вправ робить підготовку в коледжах більш гнучкою та ефективною [1]. Поява телеветеринарії стала результатом інтеграції цифрових інструментів, що дозволяє проводити обстеження тварин на відстані, особливо у сільських та віддалених районах. Автоматичні системи моніторингу здоров'я тварин у реальному часі зменшують потребу у постійній присутності людини, що підвищує безпеку персоналу на фермах. Вивчення та впровадження цих інновацій у коледжах дозволяє значно підвищити рівень підготовки спеціалістів, здатних працювати у цифровому ринку майбутнього. Сталий розвиток професійної компетентності є запорукою того, що українська ветеринарна медицина буде інтегрована у європейське співтовариство [3].

Актуальні питання ветеринарної медицини під час війни охоплюють широкий спектр від лікування поранених тварин до глобального контролю за біобезпекою та продовольчими ресурсами. Здобувачі фахової передвищої освіти сьогодні перебувають в авангарді цих процесів, опановуючи нові технології та волонтерські практики. Попри всі виклики, ветеринарна спільнота продовжує стояти на захисті здоров'я тварин та людей, забезпечуючи надійний тил для держави. Подальший розвиток галузі вимагає системного підходу до освіти, цифровізації послуг та посилення профілактичних заходів для недопущення епізоотичних спалахів. Професія ветеринара в умовах війни набула нового значення, ставши ключовим елементом національної безпеки України [2].

Отже, війна поставила перед ветеринарною спільнотою та освітою безпрецедентні виклики: від необхідності лікування мінно-вибухових травм у

зоні бойових дій до оперативного реагування на загострення епізоотичної ситуації, зокрема поширення сказу та африканської чуми свиней. Адаптація навчального процесу в коледжах до умов дистанційної освіти, впровадження симуляційних технологій та цифрових рішень стають не просто інноваціями, а життєвою необхідністю для збереження якості фахової підготовки.

Ця стаття присвячена комплексному аналізу актуальних питань ветеринарії під час війни, охоплюючи аспекти біологічної та продовольчої безпеки, захисту тварин у зонах конфлікту та трансформації освіти для підготовки компетентних кадрів, готових до викликів майбутнього.

Список використаних джерел

1. World Organisation for Animal Health (WOAH). (2022). One Health Joint Plan of Action (2022–2026).
2. FAO. (2023). Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods.
3. Kruse, C. S., et al. (2020). The use of augmented reality in medical education.
4. Держпродспоживслужба. (2023). Звіт про епізоотичну ситуацію в Україні.
5. Мінагрополітики України. (2019). Настанови щодо впровадження системи НАССР.

Соломія КУЛИК,
студентка III курсу спеціальності Ветеринарна медицина
науковий керівник: **Олександра ТИМЦІВ**,
викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА В УМОВАХ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, АДАПТАЦІЯ ТА ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД УКРАЇНИ

Воєнний стан в Україні з 2022 року докорінно змінив систему ветеринарної медицини та освіти. Умови постійної небезпеки, руйнування інфраструктури, масова евакуація населення та тварин змусили ветеринарних фахівців швидко адаптуватися до кризових умов. Ветеринарна допомога стала частиною

гуманітарної місії, а сучасні технології — ключовим інструментом забезпечення безперервності лікування та навчання.

Практика ветеринарної допомоги в Київській області після деокупації (Буча, Ірпінь, Гостомель) показала масштабні наслідки бойових дій для тварин. У цих регіонах ветеринари та волонтери проводили масові виїзні огляди тварин, які зазнали поранень від уламків, мінно-вибухових травм, голоду та стресу. У польових умовах виконувались хірургічні втручання, обробка ран антисептичними розчинами, іммобілізація переломів, інфузійна терапія та антибіотикотерапія [2]. Значну роль у цій роботі відігравали волонтерські ініціативи та міжнародні фонди, які забезпечували медикаменти та мобільне обладнання.

У Харківській області ветеринарна система працювала в умовах постійних обстрілів. Тут було організовано мобільні ветеринарні пункти та тимчасові клініки, які функціонували навіть під час відсутності електропостачання завдяки генераторам [1]. Основна увага приділялася лікуванню травмованих тварин, усуненню опіків, боротьбі зі стресовими станами та профілактиці інфекційних захворювань. Важливим елементом стали онлайн-консультації, коли ветеринари дистанційно оцінювали стан тварин за фото та відео, надаючи рекомендації власникам до моменту очного огляду.

Після підриву Каховської ГЕС у Херсонській області у 2023 році ветеринарна служба зіткнулася з новим викликом — наслідками затоплення. У тварин фіксувалися шкірні інфекції, гастроентерити через забруднену воду, паразитарні інвазії та загальне виснаження. Лікування включало дезінтоксикаційну терапію, застосування антибіотиків широкого спектру, обробку шкірних уражень та дегельмінтизацію [4]. У цих умовах ветеринари працювали у польових таборах, часто без стабільного електропостачання та доступу до клінічної бази.

У прифронтових регіонах Запорізької та Миколаївської областей значну роль відігравали міжнародні мобільні ветеринарні клініки. Вони були оснащені портативними операційними системами, наборами для стерилізації, вакцинації

та базової хірургії [1]. Тут проводили стерилізацію безпритульних тварин, вакцинацію від сказу, лікування травм і профілактику інфекційних захворювань у фермерських господарствах.

Окремим напрямом стала евакуація тварин із зон активних бойових дій, зокрема з Маріуполя, Бахмута та Сєверодонецька. Волонтери та ветеринарні лікарі забезпечували стабілізацію стану тварин під час транспортування, проводили інфузійну терапію, знеболення, перев'язки та лікування травм [3]. У багатьох випадках тварини перебували у критичному стані через голод, поранення та тривалий стрес.

Важливим інноваційним напрямом стала телеветеринарія. В умовах небезпеки пересування вона дозволила забезпечити дистанційні консультації через месенджери та відеозв'язок. Ветеринари аналізували симптоми, результати лабораторних досліджень та надавали рекомендації щодо лікування. Це особливо важливо для фермерських господарств та власників тварин у прифронтових районах.

Паралельно з практичною допомогою відбувалася трансформація ветеринарної освіти. Навчальні заклади України впровадили дистанційні платформи, онлайн-лекції, віртуальні лабораторії та змішану форму навчання. Це дозволило зберегти безперервність підготовки фахівців навіть в умовах війни [4].

Отже, ветеринарна медицина в Україні під час війни стала прикладом швидкої адаптації та інноваційного розвитку. Мобільні клініки, телеветеринарія, дистанційні технології та волонтерська підтримка забезпечили порятунок тисяч тварин у різних регіонах країни. Отриманий досвід формує нову модель ветеринарної системи, здатної ефективно працювати навіть у кризових умовах.

Список використаних джерел

1. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Ветеринарна медицина України в умовах воєнного стану: офіційні повідомлення та звіти. – 2022–2024.

2. Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. Звіти про стан ветеринарної медицини та епізоотичну ситуацію в Україні під час війни. – 2022–2024.
3. Національний університет біоресурсів і природокористування України. Матеріали наукових конференцій та публікації з ветеринарної медицини в умовах надзвичайних ситуацій. – 2022–2024.
4. Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Наукові праці з проблем ветеринарної медицини та біобезпеки в умовах війни. – 2022–2024.

Ярослав ПОМІРКО,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, викладач - методист
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

МЕХАНІЗМИ ЗООНОЗНОГО ВПЛИВУ ВНАСЛІДОК ПОРУШЕННЯ ФІТОСАНІТАРНОГО СТАНУ В АГРОНОМІЇ

Сучасна аграрна наука перебуває на етапі фундаментальної трансформації, де рослинництво більше не розглядається як ізольована галузь виробництва первинної біомаси. У контексті глобальних викликів, таких як пандемії, зміна клімату та деградація екосистем, агрономія інтегрується у ширшу методологічну рамку концепції «Єдиного здоров'я» (One Health). Цей підхід визнає, що здоров'я людей, тварин, рослин та навколишнього середовища є нерозривно пов'язаними та взаємозалежними [1].

Фітосанітарний стан агроценозів виступає критичним детермінантом цієї рівноваги, оскільки порушення здоров'я рослин та навколишнього середовища створює специфічні екологічні умови, що сприяють виникненню, ампліфікації та поширенню зоонозних патогенів — збудників хворіб, що передаються від тварин до людей.

Концепція «Єдиного здоров'я» не є новою, проте її актуальність різко зросла після появи вірусу SARS-CoV-2, що підкреслює вразливість людства до

зоонозних інфекцій. Методологічно цей підхід базується на розумінні того, що здоров'я екосистеми є фундаментом для здоров'я всіх її мешканців.

Фітосанітарний стан агроценозу визначається не лише відсутністю шкідників чи хворіб рослин, а й здатністю системи підтримувати біологічну рівновагу. Порушення цього стану через інтенсифікацію сільського господарства, монокультури або неконтрольоване використання агрохімікатів призводить до екологічної дестабілізації [2].

Небезпечним є механічне забруднення рослинної продукції зоонозними бактеріями. Патогени, такі як *Escherichia coli*, *Salmonella* spp. та *Listeria monocytogenes*, здатні не лише виживати на поверхні овочів, а й проникати у внутрішні тканини.

Поширені способи потрапляння бактерій в рослинницьку продукцію. Використання стічних вод або води з відкритих водойм, куди потрапляють фекалії тварин для поливу (іригації). Внесення необробленого гною, що містить життєздатні патогени та гени антимікробної резистентності. Комахи та гризуни, що контактують з урожаєм, переносять бактерії та віруси зі своїх популяцій на продукти харчування.

Застосування пестицидів та важких металів (що містяться в деяких добривах та стічних водах) може призводити до утворення бактерій, які володіють генами стійкості як до токсикантів, так і до антибіотиків. Ґрунт, що зазнає інтенсивного хімічного навантаження, перетворюється на резервуар резистентних патогенів. Близько 70% антибіотиків у світі використовуються у тваринництві, і значна їх частина потрапляє в ґрунт із гноєм, який використовується як добриво [4].

Зміна клімату, що є частиною екологічного здоров'я, модулює вплив агрономічних практик на зоонози [1].

Фітосанітарна безпека також включає контроль над інвазивними видами рослин і тварин, які можуть радикально змінювати екологічну структуру регіону.

Гризуни (щурі, миші) є одними з найуспішніших інвазивних видів, які завдають шкоди врожаю та одночасно є резервуарами для понад 90 зоонозних захворювань, включаючи лептоспіроз, чуму, хантавіруси та ін. Їхні популяції часто слідує за циклами «бумів і спадів», що залежать від доступності їжі на полях. Коли врожай зібрано або настає дефіцит ресурсів, гризуни мігрують до сховищ зерна та житла людей, переносячи патогени [3].

Інтегрований захист рослин поєднує агротехнічні (сівозміна), біологічні (природні шкідники - комахи, птахи) та хімічні методи (мінімізація пестицидного навантаження) [1].

Фітосанітарні заходи регулюються на міжнародному рівні Угодою СОТ про санітарні та фітосанітарні заходи. Основна мета — запобігти ввезенню шкідників, які можуть загрожувати не лише рослинам, а й економіці та здоров'ю в цілому [5].

В Україні впровадження концепції «Єдиного здоров'я» стає стратегічним пріоритетом, особливо в умовах воєнних конфліктів, які руйнують екологічну стабільність та іригаційні системи (наприклад, ситуація навколо Каховського водосховища), що може призвести до непередбачуваних спалахів зоонозів [1].

Здоров'я рослин — це не лише питання врожайності, це фундамент біобезпеки людства. Лише через комплексне розуміння агрономії як частини «Єдиного здоров'я» можна забезпечити сталий розвиток та захист від майбутніх біологічних загроз. .

Бібліографічні посилання.

1. Nacional Center for Biotechnology Information <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC10902059/> (дата звернення: 17.05.2026).
2. World Health Organisation https://www.who.int/health-topics/one-health#tab=tab_1 (дата звернення: 17.05.2026).
3. IntechOpen <https://www.intechopen.com/chapters/1136612> (дата звернення: 17.05.2026).
4. Frontiers <https://www.frontiersin.org/journals/sustainable-food-systems/articles/10.3389/fsufs.2025.1706994/full> (дата звернення: 17.05.2026).

5.USDA Economic Research Service <https://www.ers.usda.gov/data-products/phytosanitary-regulation> (дата звернення: 17.05.2026).

Юрій ФРІШТАК,
студент I курсу
науковий керівник: **Світлана ГУСАК**,
викладач, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ВОЛОНТЕРСТВО ЯК РЕСУРС СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ТА АДАПТАЦІЇ У ВЕТЕРИНАРНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ ЛЬВОВА ТА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Повномасштабна війна в Україні спричинила безпрецедентні виклики для всіх сфер життєдіяльності, зокрема й для ветеринарної медицини. В умовах гуманітарної кризи ветеринарна діяльність трансформується, виходячи за межі суто лікувальної практики та набуваючи виразного соціально-гуманітарного значення. Особливе місце у цьому процесі посідає волонтерство, яке виступає не лише інструментом допомоги тваринам, а й потужним ресурсом соціальної підтримки та психологічної адаптації для самих фахівців і громадськості. Львів та Львівська область, виконуючи роль логістичного та гуманітарного хабу, стали центром акумуляції волонтерських зусиль. Для студентів-ветеринарів та професійних лікарів участь у волонтерських ініціативах стала механізмом професійної та особистісної адаптації до умов воєнного стану.

Проблема ментального здоров'я та психологічного стану осіб, залучених до допомоги в умовах війни, активно розробляється сучасними українськими науковцями. Зокрема, питання психічного здоров'я волонтерів та ризику їхнього виснаження досліджували О. Савиченко, А. Лущик [1] та С. Савка [4]. Психологічні чинники волонтерської діяльності як чинника посттравматичного зростання висвітлено у працях О.В. Кухти [2]. Роль волонтерства у збереженні ментального здоров'я нації аналізували В. Погрібна та І. Підкуркова [3].

Львівщина як відносно безпечний регіон прийняла на себе основний потік евакуйованих тварин із зон бойових дій. Це створило надмірне навантаження на ветеринарну інфраструктуру, яке вдалося реалізувати саме завдяки активності волонтерського руху.

1. Діяльність локальних осередків як центрів психосоціальної стабілізації. Ключовими суб'єктами допомоги у регіоні стали як комунальні підприємства, так і громадські ініціативи:

- **ЛКП «Лев»:** виступає як мультифункціональний центр, що поєднує ветеринарну клініку, стерилізаційний центр та майданчик для адопції. Залучення волонтерів (зокрема студентської молоді) до догляду за тваринами сприяє формуванню стійких соціальних зв'язків та зниженню рівня емоційної ізоляції.
- **Притулок «Милосердя» (Львівське товариство захисту тварин):** один із найстаріших осередків, що базується на принципах етичного ставлення до тварин. Волонтерство тут має глибоке виховне значення, формуючи гуманістичні цінності в майбутніх ветеринарів.
- **«Домівка врятованих тварин»:** унікальний простір реабілітації. Взаємодія з дикими та домашніми тваринами у цьому центрі має виражений терапевтичний ефект, діючи за принципом «пет-терапії» для самих волонтерів, що допомагає долати стрес і тривогу.

2. Волонтерство як інструмент адаптації та ресурс підтримки. З позиції психології, участь у волонтерському русі в умовах війни виконує низку адаптаційних функцій. Як зазначає О.В. Кухта, волонтерство допомагає особистості відновити відчуття контролю над власним життям через конкретну корисну діяльність [2]. Для майбутніх фахівців ветеринарної медицини це також спосіб професійної ідентифікації та розвитку емпатії.

Благодійні фонди, такі як «Конура» та мережі SaveAnimals чи Anomaly Fund, створюють горизонтальні структури взаємодії. Це дозволяє учасникам відчувати причетність до спільної справи, що, за думкою В. Погрібної, є ключовим елементом збереження ментального здоров'я суспільства [3]. Допомога

тваринам стає «емоційним якорем», що дозволяє переключити увагу з травматичних новин на конструктивну дію.

3. Психологічні ризики та виклики. Попри позитивний вплив, волонтерська діяльність у сфері ветеринарії супроводжується значними ризиками. Постійний контакт із понівеченими тваринами, етичні дилеми та обмеженість ресурсів призводять до вторинної травматизації. Дослідження С. Савки та Б. Сумарюка підтверджують, що волонтери в умовах війни часто ігнорують власні потреби, що веде до глибокого емоційного виснаження та депресивних станів [4; 5].

У Львові ці ризики підсилюються масштабністю завдань. Велика кількість евакуйованих тварин потребує не лише медичного втручання, а й тривалого догляду, що створює ефект «нескінченної роботи». Психічне здоров'я волонтерів на пряму залежить від їхньої здатності до саморегуляції та наявності фахової психологічної підтримки [1].

Рекомендації щодо посилення ресурсного потенціалу. Для забезпечення сталості волонтерського руху та збереження здоров'я його учасників, необхідно впроваджувати системні заходи:

- Інтеграція психологічних дисциплін у підготовку ветеринарів (вивчення основ кризової психології та психогієни).
- Створення груп взаємопідтримки («балінтовські групи») для волонтерів та співробітників притулків.
- Навчання технікам подолання «втоми від співчуття» та профілактики вигорання.

Висновки. Досвід Львова та Львівської області демонструє, що волонтерство у ветеринарній сфері є стратегічним ресурсом соціальної підтримки. Воно забезпечує гуманне розв'язання проблем безпритульних та евакуйованих тварин, водночас виступаючи дієвим механізмом психологічної стабілізації для людей. Діяльність таких організацій, як ЛКП «Лев» та БФ «Конура», підтверджує: поєднання професійних ветеринарних навичок із волонтерською місією сприяє посттравматичному зростанню як особистості, так і громади в цілому. Однак

ефективність цього ресурсу неможлива без належної уваги до психічного стану самих волонтерів.

Список використаних джерел

1. Савиченко О., Лущик А., Мельниченко С., Шуневич Є. Психічне здоров'я волонтерів в умовах війни. *Психологічні науки*. 2024.
2. Кухта О. В. Психологічні чинники волонтерської діяльності в умовах війни: ресурси та ризики. 2024.
3. Погрібна В., Підкуркова І. Волонтерство в системі заходів щодо збереження ментального здоров'я українців. *Соціологія та психологія*. 2024.
4. Савка С. Стан психічного здоров'я волонтерів в умовах війни: аналітичний огляд. 2025.
5. Сумарюк Б. Психічне здоров'я волонтерів у час війни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32689/2663-0672-2024-4-11>.

Владислав СИДОР,
студент II-го курсу юридичного відділення
науковий керівник: **Микола ЗАРІЦЬКИЙ**,
завідувач юридичного відділення, викладач-методист
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ВЕТЕРИНАРНА ТЕЛЕМЕДИЦИНА ТА ДИСТАНЦІЙНА ПІДТРИМКА: ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПНОСТІ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація Стаття присвячена аналізу правового регулювання ветеринарної телемедицини в Україні як інструменту підвищення доступності ветеринарних послуг в умовах воєнного стану. Особлива увага приділяється впливу воєнного стану на розвиток дистанційної ветеринарної допомоги, існуючим прогалинам у законодавстві та необхідним змінам.

Повномасштабне російське вторгнення та введення воєнного стану суттєво ускладнили доступ до ветеринарної допомоги, особливо в прифронтових, прикордонних та віддалених сільських регіонах. Руйнування інфраструктури, ризику для переміщення, мобілізація ветеринарних лікарів, перебої з електро- та інтернет-постачанням зробили традиційні форми надання ветеринарних послуг практично неможливими в багатьох територіях.

В цих умовах ветеринарна телемедицина (відеоконсультації, асинхронний обмін даними, дистанційний моніторинг) перетворюється з перспективного інструменту на критичну необхідність для збереження поголів'я, продовольчої безпеки та благополуччя тварин.

Основним нормативним актом є Закон України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин» № 1206-IX від 04.02.2021 року в новій редакції, який набрав чинності з 01.03.2026 року відповідно Закону України Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення регулювання у сферах ветеринарної медицини, благополуччя тварин і кормів у відповідність з актами права Європейського Союзу від 16 грудня 2025 року № 4718-IX.

Закон гармонізовано з європейським законодавством (зокрема, Регламентом ЄС 2019/6) і встановлює сучасні засади ветеринарної практики, обігу лікарських засобів та благополуччя тварин.

Цей Закон приділяє значну увагу інформаційному забезпеченню та комунікації у сфері ветеринарії. У всьому тексті Закону термін «засоби масової інформації» замінено на сучасне «медіа, що відображає оновлення законодавства відповідно до сучасних реалій».

Ключова норма — Стаття 89. Інформаційне забезпечення у сфері ветеринарної медицини:

- Інформаційне забезпечення включає збирання, зберігання, використання та поширення інформації про стан здоров'я та благополуччя тварин, хвороби, ветеринарно-санітарний статус територій, ветеринарні препарати та вжиті заходи.

- Компетентний орган (Держпродспоживслужба) та його територіальні органи зобов'язані оперативно інформувати органи влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та громадян про ризики для здоров'я людей і тварин, а також про заплановані та вжиті ветеринарно-санітарні заходи.

Роль медіа в цьому процесі є надзвичайно важливою:

1. Оперативне сповіщення населення У разі спалахів небезпечних хвороб тварин (ящур, африканська чума свиней, пташиний грип тощо) медіа стають головним каналом для швидкого доведення інформації до фермерів, власників тварин та сільських громад. Це особливо критично в умовах воєнного стану, коли традиційні канали комунікації можуть бути порушені.

2. Інформаційно-роз'яснювальна робота Закон передбачає системну роз'яснювальну кампанію щодо нових норм (електронні рецепти, ідентифікація тварин, благополуччя тощо). Медіа (телебачення, радіо, інтернет-видання, соціальні мережі) використовуються для:

- Популяризації профілактичних заходів;
- Роз'яснення прав та обов'язків власників тварин;
- Навчання правильному застосуванню ветеринарних препаратів.

3. Підвищення довіри та цифрової грамотності Через медіа здійснюється просвіта щодо можливостей ветеринарної телемедицини, дистанційного моніторингу та електронного документообігу. Це особливо актуально для віддалених регіонів, де люди часто недовіряють новим технологіям.

4. Громадський контроль та зворотний зв'язок Медіа сприяють прозорості діяльності компетентного органу, висвітлюють проблеми та успіхи, формують громадську думку та стимулюють відповідальне ставлення до благополуччя тварин.

Умови воєнного стану суттєво посилюють роль медіа:

- У регіонах з обмеженим доступом до ветеринарів або зруйнованою інфраструктурою медіа (особливо цифрові та соціальні) стають практично єдиним доступним каналом отримання кваліфікованих рекомендацій.

- Вони допомагають координувати дії між державними органами, ветеринарами та населенням у реальному часі.

- Забезпечують поширення офіційної інформації, протидіючи фейкам та дезінформації, що особливо небезпечно під час війни.

Основні правові виклики:

1. Відсутність спеціального регулювання ветеринарної телемедицини

На сьогодні немає окремого нормативного акта, який би чітко визначав порядок надання ветеринарних телемедичних послуг саме в умовах воєнного стану.

2. Встановлення Veterinary-Client-Patient Relationship (VCPR)

В умовах воєнного стану вимога обов'язкового очного первинного огляду тварини в багатьох випадках стає нереалістичною через безпекові ризики. Це потребує законодавчого закріплення винятків.

3. Обмеження на дистанційне призначення лікарських засобів

Особливо гостро стоїть питання з антимікробними та рецептурними препаратами. Воєнний стан вимагає більш гнучкого підходу до дистанційного призначення, але без чітких правил ветеринари змушені діяти в «сірій» правовій зоні.

4. Відповідальність ветеринарних лікарів

У разі негативних наслідків дистанційної консультації в умовах воєнного стану виникають серйозні питання щодо юридичного захисту лікаря, який діяв добросовісно за відсутності можливості очного огляду.

5. Цифровий розрив і безпека даних

У віддалених регіонах проблеми з інтернетом посилюються обстрілами та пошкодженнями інфраструктури. Крім того, виникають додаткові вимоги до захисту ветеринарних даних в умовах воєнного стану.

Для ефективного розвитку ветеринарної телемедицини в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення необхідно терміново:

- Прийняти Порядок надання ветеринарних телемедичних послуг в умовах воєнного стану (Мінагрополітики / Держпродспоживслужба).

- Закріпити правові винятки щодо VCPR для регіонів ризику та віддалених територій.

- Розробити механізми спрощеного дистанційного призначення окремих груп ветеринарних препаратів.
- Створити державні телеветеринарні центри для консультаційної підтримки віддалених громад і фермерів.
- Встановити чіткі стандарти фіксації, зберігання та захисту телемедичних консультацій.

Висновки. Правове регулювання ветеринарної телемедицини в Україні перебуває на етапі активного становлення. Воєнний стан став каталізатором цифровізації галузі, а **медіа** відіграють ключову роль у реалізації інформаційних норм Закону № 1206-IX. Вони не лише забезпечують оперативне інформування, але й сприяють впровадженню сучасних форм дистанційної ветеринарної допомоги, підвищенню правової культури та захисту продовольчої безпеки країни.

Належне законодавче оформлення дистанційної ветеринарної допомоги дозволить не лише забезпечити доступність послуг у віддалених регіонах, але й суттєво підвищити стійкість ветеринарної системи в умовах війни та стане важливим елементом післявоєнної відбудови країни.

Телемедицина в ветеринарії сьогодні — це не просто технологія, а питання продовольчої безпеки, збереження тваринництва та виконання державою своїх зобов'язань перед громадянами навіть у найскладніших умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин» від 04.02.2021 № 1206-IX (в редакції від 02.03.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20> (дата звернення: 11.05.2026).
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 11.05.2026).
3. Закон України «Про медіа» від 13.12.2022 № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20> (дата звернення: 11.05.2026).

4. Офіційний сайт Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів. URL: <https://dpss.gov.ua/> (дата звернення: 11.05.2026).

5. В Україні вступив в дію Закон «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин». Офіційний сайт Держпродспоживслужби. URL: <https://dpss.gov.ua/news/v-ukraini-vstupyv-v-diiu-zakon-pro-veterynarnu-medytsynu-ta-blahopoluchchia-tvaryn> (дата звернення: 11.05.2026).

6. Телемедицина. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Телемедицина> (дата звернення: 11.05.2026).

7. Аналітичні матеріали щодо цифровізації ветеринарної галузі в умовах воєнного стану. Офіційні ресурси Мінагрополітики та Держпродспоживслужби (2025–2026)

Святослав ГУСАК,
здобувач III курсу спеціальності «Право»
науковий керівник: **Людмила КОСМИНА**,
викладач юридичних дисциплін, спеціаліст другої категорії
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ветеринарна медицина в Україні є важливою складовою системи національної безпеки, оскільки безпосередньо пов'язана із захистом здоров'я тварин, безпечністю харчових продуктів та санітарно-епідеміологічним благополуччям населення. В умовах воєнного стану значення ветеринарної галузі суттєво зросло, адже бойові дії, руйнування інфраструктури, масове переміщення людей і тварин, а також складна епізоотична ситуація створюють нові виклики для держави. Саме тому в Україні особливої актуальності набуває реалізація положень євроінтеграційного Закону України «Про ветеринарну

медицину та благополуччя тварин», який спрямований на гармонізацію українського законодавства з нормами Європейського Союзу [1].

Сучасне ветеринарне законодавство України базується на принципах забезпечення здоров'я тварин, контролю безпечності харчових продуктів, гуманного поводження з тваринами та відповідальності операторів ринку. В умовах війни ці принципи набувають не лише економічного, а й гуманітарного та безпекового значення. Особливу роль відіграє діяльність Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, яка здійснює контроль за дотриманням ветеринарно-санітарних норм та реалізацією державної політики у сфері ветеринарної медицини [2].

Одним із ключових напрямів є епізоотичний контроль та запобігання поширенню небезпечних інфекційних захворювань серед тварин. Воєнні дії спричинили значне погіршення умов утримання тварин, руйнування ветеринарних закладів, нестачу медикаментів та складнощі з проведенням профілактичних заходів. Крім того, переміщення великої кількості людей разом із домашніми тваринами створює ризики поширення особливо небезпечних захворювань, таких як сказ, африканська чума свиней, пташиний грип та інші інфекції.

У зв'язку з цим територіальні органи Держпродспоживслужби отримали право встановлювати карантинні обмеження та спеціальні режими контролю на окремих територіях. Такі заходи спрямовані на локалізацію та ліквідацію можливих спалахів хвороб. На деокупованих територіях особлива увага приділяється моніторингу епізоотичної ситуації, проведенню дезінфекційних заходів, вакцинації тварин та перевірці безпечності продукції тваринного походження. Важливо, що офіційні ветеринарні лікарі, які виконують функції державних інспекторів, повинні діяти незалежно від операторів ринку та забезпечувати об'єктивний контроль за дотриманням законодавства.

Не менш важливим напрямом є правове регулювання обігу ветеринарних препаратів та лікувальних кормів. Україна поступово впроваджує європейські стандарти у сфері використання ветеринарних медикаментів, що має велике

значення для боротьби з антибіотикорезистентністю та запобігання неконтрольованому використанню лікарських засобів. Згідно із законодавством, сильнодіючі препарати, зокрема антибіотики, можуть відпускатися лише за рецептом ветеринарного лікаря після проведення клінічного огляду тварини.

Таке правило спрямоване на забезпечення безпечного та раціонального застосування препаратів, адже безконтрольне використання антибіотиків може призвести до розвитку стійких форм мікроорганізмів, що становить загрозу не лише для тварин, а й для людей. Крім того, законодавство встановлює вимоги до ліцензування діяльності у сфері реалізації ветеринарних препаратів. Право на роздрібну торгівлю ліками та лікувальними кормами мають лише заклади ветеринарної медицини, які відповідають визначеним стандартам та отримали відповідний дозвіл.

Водночас сучасні умови розвитку цифрових технологій дозволили запровадити окремі елементи дистанційної торгівлі ветеринарними препаратами. Однак онлайн-продаж дозволяється лише щодо безрецептурних лікарських засобів. Це забезпечує баланс між доступністю препаратів для населення та необхідністю державного контролю за їх використанням.

В умовах війни надзвичайно актуальним стало питання евакуації та переміщення тварин. Через бойові дії багато громадян були змушені залишати свої домівки разом із домашніми улюбленцями. Для забезпечення гуманного ставлення до тварин та спрощення процедур виїзду Україна погодила з державами Європейського Союзу спрощені правила переміщення тварин через державний кордон.

Для виїзду за кордон власник тварини повинен отримати міжнародний ветеринарний сертифікат, який підтверджує стан здоров'я тварини та наявність необхідних профілактичних щеплень. Отримати такий документ можна через територіальні органи Держпродспоживслужби або за допомогою електронних сервісів, зокрема через Портал Дія. Спрощення процедур дозволило значно пришвидшити процес евакуації тварин та зменшити бюрократичні перешкоди для громадян, які рятуються від війни [3].

Особливу увагу законодавство приділяє питанням благополуччя тварин та відповідальності за жорстоке поводження з ними. Закон України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин» закріплює обов'язок власників господарств, ферм, притулків та інших операторів ринку забезпечувати належні умови утримання, годування та лікування тварин. Порушення цих вимог може тягнути за собою адміністративну або кримінальну відповідальність.

В умовах воєнного стану проблема жорстокого поводження з тваринами набула особливої гостроти. Внаслідок бойових дій значна кількість тварин залишилася без догляду, а випадки насильства над тваринами нерідко стають наслідком воєнних злочинів. Стаття 299 Кримінального кодексу України передбачає кримінальну відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, включаючи умисне заподіяння їм страждань або загибелі. Таким чином, держава визнає захист тварин важливою складовою гуманітарної політики та правопорядку [4, 5].

Отже, ветеринарна медицина в Україні в умовах воєнного стану виконує надзвичайно важливу функцію забезпечення епізоотичної безпеки, контролю якості харчових продуктів та захисту благополуччя тварин. Прийняття сучасного євроінтеграційного законодавства дозволяє Україні наближати свою систему ветеринарного контролю до стандартів Європейського Союзу та підвищувати ефективність державного управління у цій сфері. Незважаючи на складні умови війни, держава продовжує вдосконалювати механізми ветеринарного нагляду, підтримувати гуманні принципи поводження з тваринами та забезпечувати належний рівень безпеки для суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20#Text>
2. Держпродспоживслужба <https://dpss.gov.ua/>
3. Портал Дія [Міжнародний ветеринарний сертифікат - Гід онлайн Дія](#)

4. Кримінальний кодекс України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
5. Судово-юридична газета <https://sud.ua/uk/news/publication/354771-zakon-o-veterinarnoy-meditsine-novye-pravila-registratsii-i-rozничnoy-torgovli-preparatami-ogranicheniya-i-otvetstvennost-dlya-agrobiznesa>

Олександр БУЧАЦЬКИЙ, Арсеній ЛУКАЧОВИЧ,
студенти I курсу
науковий керівник: **Світлана ШАНДРА**,
викладач, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ

В умовах воєнного стану заклади освіти змушені адаптувати навчальний процес до дистанційного формату. Сучасний розвиток цифрових технологій сприяв активному впровадженню штучного інтелекту у сферу освіти. ШІ-технології дозволяють автоматизувати створення навчальних матеріалів, персоналізувати процес навчання, забезпечувати швидкий доступ до інформації та покращувати взаємодію між студентом і викладачем. Для ветеринарної освіти, яка поєднує теоретичну та практичну підготовку, використання штучного інтелекту є особливо актуальним [1].

Для студентів онлайн-формат дозволив продовжити навчання навіть в умовах небезпеки та обмеженого доступу до аудиторій і лабораторій. Платформи для відеоконференцій, електронні освітні середовища та цифрові ресурси забезпечують можливість проведення лекцій, тестування та комунікації між учасниками освітнього процесу.

Використання ШІ-технологій для студентів є особливо корисним, оскільки значна частина навчання пов'язана з опрацюванням великого обсягу інформації, клінічних випадків та професійної термінології. Сервіси штучного інтелекту

можуть допомагати студентам у підготовці конспектів, поясненні складних тем, пошуку інформації та підготовці до тестування.

Важливою перевагою штучного інтелекту є можливість персоналізації навчання. ШІ-системи здатні адаптувати навчальний матеріал відповідно до рівня підготовки студента та його потреб. Це дозволяє підвищити ефективність засвоєння знань та забезпечити індивідуальний підхід до навчання [2].

Крім того, штучний інтелект значно полегшує роботу викладача. За допомогою ШІ можна швидко створювати тестові завдання, ситуаційні задачі, презентації та методичні матеріали.

Також ШІ-технології сприяють підвищенню цифрової грамотності студентів та викладачів, що є необхідною складовою сучасної професійної діяльності.

Попри значні переваги, використання штучного інтелекту має певні недоліки. Одним із головних ризиків є можливість отримання неточної або недостовірної інформації. ШІ-системи можуть помилятися або генерувати неповні відповіді, тому результати їх роботи потребують перевірки.

Ще однією проблемою є зниження рівня самостійності студентів. Надмірне використання ШІ може призвести до формального виконання завдань без глибокого розуміння матеріалу.

Крім того, існують питання академічної доброчесності, оскільки студенти можуть використовувати штучний інтелект для автоматичного написання робіт. У зв'язку з цим важливо формувати культуру відповідального використання цифрових технологій у навчальному процесі [3].

У майбутньому роль штучного інтелекту у ветеринарній освіті буде зростати. Очікується активне впровадження адаптивних освітніх платформ, віртуальних клінік, ШІ-асистентів та інтерактивних симуляторів.

Перспективним напрямом є використання технологій доповненої та віртуальної реальності у поєднанні зі штучним інтелектом для моделювання клінічних ситуацій та проведення практичних занять.

Також важливим є розвиток телеветеринарії, де ШІ-системи можуть допомагати у попередньому аналізі симптомів та дистанційному моніторингу стану тварин.

Впровадження інноваційних технологій сприятиме модернізації ветеринарної освіти та підвищенню якості підготовки майбутніх фахівців [4].

Отже, штучний інтелект є важливим інструментом дистанційного навчання студентів ветеринарної медицини в умовах воєнного стану. Використання ШІ-технологій забезпечує доступність освіти, сприяє створенню сучасних навчальних матеріалів, підвищує ефективність засвоєння знань та розширює можливості онлайн-навчання.

Разом із тим використання штучного інтелекту потребує відповідального підходу, контролю достовірності інформації та дотримання принципів академічної доброчесності. Поєднання традиційних методів навчання із сучасними цифровими технологіями дозволить підвищити якість ветеринарної освіти та забезпечити підготовку конкурентоспроможних фахівців.

Список використаних джерел

1. Chu C. P. ChatGPT in veterinary medicine: a practical guidance of generative artificial intelligence in clinics, education, and research // *Frontiers in Veterinary Science*. 2024. Vol. 11.
2. Xu T., Weng H., Liu F. et al. Current Status of ChatGPT Use in Medical Education: Potentials, Challenges, and Strategies // *Journal of Medical Internet Research*. 2024. Vol. 26.
3. UNESCO. Generation AI: Navigating the opportunities and risks of artificial intelligence in education. 2024.
4. Gill S. S., Xu M., Patros P. et al. Transformative Effects of ChatGPT on Modern Education: Emerging Era of AI Chatbots // *arXiv*. 2023.

Грина СУКАЧ,
студентка II курсу
науковий керівник: **Марія ОЛЕКСІЄВЕЦЬ,**
викладач юридичних дисциплін,
спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії

Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ВЕТЕРИНАРНО- САНІТАРНИХ НОРМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА СУДОВА ПРАКТИКА

В умовах воєнного стану особливого значення набуває забезпечення ветеринарно-санітарного та епізоотичного благополуччя держави. Воєнні дії, руйнування інфраструктури, ускладнення логістичних процесів, переміщення населення та тварин створюють додаткові ризики поширення інфекційних хвороб тварин, що можуть негативно впливати не лише на аграрний сектор, а й на продовольчу безпеку країни загалом. Саме тому питання юридичної відповідальності за порушення ветеринарно-санітарних норм набуває особливої актуальності.

Правове регулювання ветеринарної медицини в Україні здійснюється відповідно до Закону України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин», який визначає основні вимоги щодо забезпечення здоров'я тварин, безпечності продуктів тваринного походження та здійснення державного ветеринарного контролю [3]. Важливе значення також мають норми Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та спеціальні нормативно-правові акти, прийняті у зв'язку з введенням воєнного стану [2].

Порушення ветеринарно-санітарних норм може проявлятися у недотриманні правил карантину тварин, незаконному переміщенні продукції тваринного походження, реалізації небезпечної продукції, порушенні правил утилізації біологічних відходів, відсутності ветеринарних документів або ухиленні від проведення обов'язкових ветеринарно-санітарних заходів. В умовах воєнного стану такі порушення становлять підвищену суспільну небезпеку,

оскільки можуть призвести до виникнення епізоотій та погіршення санітарної ситуації в державі.

Юридична відповідальність у цій сфері може бути адміністративною, цивільно-правовою, дисциплінарною та кримінальною. Найпоширенішою є адміністративна відповідальність, яка застосовується за порушення ветеринарно-санітарних правил та норм. Так, Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає накладення штрафів за порушення вимог щодо карантину тварин, транспортування продукції чи недотримання ветеринарно-санітарних правил на підприємствах [2].

Кримінальна відповідальність настає у випадках, коли порушення ветеринарно-санітарних норм спричинило тяжкі наслідки або створило реальну загрозу життю та здоров'ю людей чи тварин. Зокрема, йдеться про масове поширення небезпечних хвороб тварин або реалізацію небезпечної продукції тваринного походження. У період воєнного стану держава посилює контроль у сфері ветеринарної медицини та нагляду за безпечністю харчових продуктів [4].

Одним із ключових викликів під час воєнного стану є обмежені можливості державного контролю. Через активні бойові дії частина територій України перебуває в зоні ризику або тимчасової окупації, що ускладнює проведення перевірок, лабораторних досліджень та ветеринарного моніторингу. Крім того, переміщення великої кількості тварин без належних ветеринарних документів створює додаткові загрози поширення інфекційних захворювань.

Водночас судова практика свідчить про те, що навіть в умовах воєнного стану суди продовжують розглядати справи, пов'язані з порушенням ветеринарно-санітарного законодавства [5]. Найчастіше предметом судового розгляду є питання накладення адміністративних штрафів, оскарження рішень контролюючих органів, а також притягнення до відповідальності за незаконний обіг продукції тваринного походження.

Судова практика демонструє, що суди при вирішенні таких справ враховують як об'єктивні труднощі, пов'язані з воєнним станом, так і необхідність забезпечення належного рівня ветеринарної безпеки. При цьому

важливе значення має дотримання принципу пропорційності покарання та належне документальне підтвердження факту правопорушення. Якщо суб'єкт господарювання доводить неможливість виконання окремих вимог унаслідок бойових дій чи форс-мажорних обставин, суди можуть враховувати це як пом'якшувальну обставину.

Особливої уваги потребує проблема незаконного переміщення тварин та продуктів тваринного походження через території, де ведуться бойові дії. Відсутність належного ветеринарного контролю у таких випадках підвищує ризик поширення небезпечних інфекцій. Тому важливим завданням держави є удосконалення механізмів контролю та забезпечення ефективної взаємодії між органами державної влади, правоохоронними структурами та ветеринарними службами.

Таким чином, юридична відповідальність за порушення ветеринарно-санітарних норм в умовах воєнного стану є важливим інструментом забезпечення продовольчої та епізоотичної безпеки держави. Воєнний стан створює нові виклики у сфері ветеринарного контролю, однак не скасовує обов'язку дотримання ветеринарно-санітарних правил. Судова практика свідчить про прагнення судів забезпечити баланс між захистом державних інтересів та врахуванням складних умов функціонування суб'єктів господарювання під час війни.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. URL: Законодавство України (дата звернення: 16.05.2026).
3. Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин : Закон України від 04 лют. 2021 р. № 1206-ІХ. URL: [Законодавство України](#) (дата звернення: 16.05.2026).
4. Дозволено перевірки ветеринарної практики та виробництва ветпрепаратів // LexInform. 2025. (дата звернення: 15.05.2026).
5. Воєнний стан продовжено: які наслідки це має для правосуддя // Тисменицький районний суд Івано-Франківської області. 2025. (дата звернення: 15.05.2026).

Софія МАРЧАК,
здобувач освіти II курсу, спеціальності ПРАВО
науковий керівник: **Леся РЕПЕТИЛО,**
викладач юридичних дисциплін, викладач-методист
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЕТЕРИНАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Воєнний стан в Україні суттєво позначився на реалізації законодавства у сфері ветеринарної медицини, яка відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки, підтриманні епізоотичного благополуччя та охороні здоров'я людей і тварин відповідно до концепції «One Health».

Правову основу функціонування цієї сфери становлять Закони України «Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин», «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я тварин та благополуччя тварин», «Про захист тварин від жорстокого поводження», а також Закон України «Про правовий режим воєнного стану», який визначає особливості діяльності державних органів в умовах збройної агресії.

Після початку повномасштабної війни система ветеринарного контролю зіткнулася з низкою серйозних викликів. Значних пошкоджень або руйнувань зазнали ветеринарні лабораторії, клініки та склади. Ускладнилися постачання ветеринарних препаратів і вакцин, логістика кормів та перевезення тварин. Додатковими проблемами стали масове переміщення населення, дефіцит фахівців у деяких регіонах і порушення стабільної роботи державного контролю. Усе це негативно вплинуло на ефективність профілактичних і протиепізоотичних заходів.

У період воєнного стану Держпродспоживслужба часто не має можливості повноцінно здійснювати перевірки на територіях активних бойових дій або в тимчасово окупованих регіонах. Через це реалізація контрольних функцій держави значно ускладнюється. Водночас спостерігається поступовий перехід

до ризик-орієнтованого підходу, цифровізації ветеринарних процедур та спрощення адміністративних механізмів для забезпечення безперервності контролю. Основна увага приділяється безпечності харчових продуктів і недопущенню загроз для здоров'я населення.

Серйозною проблемою залишається зростання епізоотичних ризиків. Через неконтрольоване переміщення тварин, зниження рівня вакцинації, порушення умов їх утримання та ослаблення системи ветеринарного моніторингу підвищується ймовірність поширення небезпечних інфекційних захворювань. Найбільшу небезпеку становлять африканська чума свиней, сказ і пташиний грип, які можуть спричинити значні економічні збитки та соціальні наслідки.

Крім того, війна спричинила суттєві економічні та логістичні труднощі. Порушення транспортних маршрутів, перебої з постачанням ветеринарних препаратів, кормів і вакцин, а також проблеми із сертифікацією та експортом продукції тваринного походження негативно впливають на стабільність аграрного сектору та діяльність підприємств тваринництва.

Особливої уваги потребує питання захисту тварин під час війни. Значну роль у цьому процесі відіграють волонтерські організації та міжнародні партнери, які займаються евакуацією домашніх і сільськогосподарських тварин із небезпечних територій та створенням тимчасових притулків. Водночас правове регулювання таких заходів ще недостатньо деталізоване та потребує вдосконалення.

До основних проблем правового регулювання у сфері ветеринарної медицини в умовах війни належать відсутність комплексних спеціальних норм щодо функціонування ветеринарної системи під час воєнного стану, фрагментарність законодавства про захист тварин у надзвичайних ситуаціях, обмежені можливості контролю на окупованих територіях та недостатній рівень міжвідомчої координації.

Подальший розвиток законодавства пов'язаний із необхідністю цифровізації ветеринарного контролю, розроблення спеціальних протоколів

реагування на воєнні загрози, зміцнення системи біобезпеки, удосконалення механізмів епізоотичного моніторингу та адаптації українського законодавства до стандартів Європейського Союзу.

В умовах воєнного стану правове регулювання ветеринарної медицини в Україні зазнає суттєвих змін, спрямованих на гармонізацію із законодавством ЄС, забезпечення епізоотичного благополуччя та посилення контролю за безпечністю харчових продуктів і здоров'ям тварин. Важливим етапом стало набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення регулювання у сферах ветеринарної медицини, благополуччя тварин і кормів у відповідність з актами права Європейського Союзу». Цей нормативний акт оновлює підходи до державного контролю, посилює профілактику інфекційних захворювань та встановлює сучасні стандарти утримання тварин.

Нове законодавство формує цілісну систему регулювання у сфері ветеринарної медицини та благополуччя тварин, визначаючи чіткі права й обов'язки власників тварин, фермерів, операторів ринку, ветеринарних лікарів і споживачів. Особливий акцент зроблено на профілактиці захворювань, удосконаленні системи раннього виявлення інфекцій, оновленні механізмів реагування на спалахи хвороб та підвищенні ефективності державного контролю.

Окрему увагу приділено покращенню стандартів благополуччя тварин. Закон закріплює сучасні вимоги до умов утримання, транспортування та гуманного поводження з тваринами відповідно до європейських підходів. Гармонізація українського законодавства з правом ЄС також сприяє розширенню можливостей міжнародної торгівлі та зміцненню експортного потенціалу продукції тваринного походження.

Реалізацію положень закону покладено на Держпродспоживслужбу, яка здійснює державний контроль за дотриманням ветеринарно-санітарних вимог, контролює виробництво та обіг ветеринарних препаратів, організовує профілактику і моніторинг захворювань тварин, координує заходи реагування

на загрози та забезпечує інформаційно-роз'яснювальну підтримку суб'єктів господарювання.

Отже, воєнний стан значно ускладнив реалізацію законодавства у сфері ветеринарної медицини, проте водночас став поштовхом до його модернізації та адаптації до кризових умов. Основними викликами залишаються забезпечення біобезпеки, контроль епізоотичної ситуації та підтримання стабільного функціонування ветеринарної системи в умовах воєнних загроз

Список використаних джерел

1. Про ветеринарну медицину та благополуччя тварин Закон України від 04.02.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1206-20#Text>
2. Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я тварин та благополуччя тварин Закон України від 18.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2042-19#Text>
3. Про правовий режим воєнного стану Закон України від 12.05.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо приведення регулювання у сферах ветеринарної медицини, благополуччя тварин і кормів у відповідність з актами права Європейського Союзу Закон України від 16.12.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4718-20#Text>

Вікторія КАЧМАР,
студентка III курсу спеціальності Ветеринарна медицина
науковий керівник: **Михайло КУЗЬ**,
викладач, спеціаліст вищої категорії
Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

СТРЕС У ТВАРИН ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЯК ЙОГО РОЗПІЗНАТИ

Синдром стресу або стрес-синдром (від англ. Stress – напруження) – це стан організму, який виникає при дії надзвичайних або патологічних подразників

і характеризується адаптаційною відповіддю. Поняття «стрес» ввів канадський вчений Г. Сельє у 1935 році. Синдром стресу спостерігається у тварин усіх видів. Часто його діагностують у птиці на птахофабриках, у циркових тварин та у свиней. У свиней його ще називають паралічем, міопатією, некрозом найдовшого м'яза спини.

Ось уже п'ятий рік домашні тварини особливо часто відчують стрес через вибухи, сирени та зміну звичного середовища. Слух тварин значно гостріший за людський, а тому гучні звуки сприймаються ними як безпосередня загроза життю. Ознаки стресу можуть варіюватися від легкої тривоги до панічних атак. У таких тварин тремтить тіло, розширюються зіниці, прискорюється дихання, посилюється слиновиділення, з'являється безсоння. Тварини намагаються сховатися в найтемніший куток і стають агресивними. У котів з'являється нав'язливий грумінг – вилизування себе до залисин, нетипове скавчання або гавкіт. Тварини відмовляються від їжі, мають діарею, блюють.

Дуже чутливі до стресу коні, у них з'являється миттєва та інтенсивна реакція: неспокійні рухи, агресія, скрегіт зубами, часте позіхання або завмирання, прискорене дихання та серцебиття, пітливість, тремтіння, часта дефекація, ходіння по колу. Такі коні стають більш вразливими до інфекції. Собаки часто хекають, скавчать або виють, відмовляються від корму або стають ненажерливими, псують речі. Миттєво реагують на стрес і свині, особливо м'ясних і м'ясо-сальних порід. За даними зарубіжних авторів, стрес-синдром зустрічається від 3 до 25% свиней і більше; у США через цей синдром вибраковують до 8% туш усіх забитих у рік свиней. При транспортуванні тварин смертність досягає 3-5%. За даними українських вчених, гострий стрес-синдром спинних м'язів виникає частіше у відгодівельних свиней масою більше 70 кг. У них опухають м'язи спини, свині ціпеніють, приймають певні пози, різко підвищується температура тіла, а у крові стає високою концентрація молочної кислоти. Ознаки стресу у птахів такі ж, як у тварин, а канарки та папуги у стресі схильні заподіювати собі шкоду – вони труться або б'ються об жердинку чи годівничку.

Повномасштабне вторгнення в Україну спровокувало чимало запитань, про які ми донедавна навіть не задумувались. Наприклад, як вберегти тварин, а особливо домашніх улюбленців, від надмірного нервування під час повітряних тривог і вибухів? Як покращити їхнє самопочуття, коли довкола забагато людей чи інших тварин, наприклад, у бомбосховищі чи евакуаційному транспорті? Як допомогти тварині впоратися зі стресом?

1. Основна порада власникам тварин – зберігати спокій самим, адже тварини відчувають і буквально винюхують нервування господаря. Ваша врівноваженість – головний сигнал безпеки.

2. У квартирі чи в укритті облаштуйте безпечне місце, де мінімальна кількість сторонніх шумів.

3. Не загладжуйте тварин у намаганні зарадити їм. Залиште у спокої тварину там, де їй спокійно. А погладження повинні бути впевнені та спокійні, а не панічні та хаотичні.

4. Розмовляйте з тваринами спокійним голосом.

5. При сильному стресі можна застосувати фітозасоби на основі собачої кропиви чи валеріани. Інші лікарські засоби без вказівок лікаря ветеринарної медицини ні в якому разі не застосовуйте.

6. Завжди тримайте документи на тварин поруч зі своїми, на нашійнику котів та собак повинна бути адреса господаря на випадок панічної втечі тварини.

7. Не залишайте тварин на самоті, якщо вони перелякані.

8. Не карайте улюбленців за тремтіння чи походи в туалет через переляк.

9. Відволікайте тварин іграми з улюбленими іграшками, а також ласощі можуть допомогти переключити увагу.

10. Великим тваринам при стресах потрібна допомога тільки ветлікарів.

Самолікування категорично заборонено!

Список використаних джерел:

1. В. І. Левченко, І. П. Кондрахін та інші. «Внутрішні хвороби тварин» (Частина 2).

2. Великий ветеринарний довідник. – Харків, 2015. Стор. 225-227.

Світлана ВИННИЧУК,
викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист
Відокремлений структурний підрозділ «Снятинський фаховий коледж закладу
вищої освіти «Подільський державний університет»

РОСЛИННИЦТВО УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ, РИЗИКИ ТА НАПРЯМИ АДАПТАЦІЇ

Анотація

У статті проаналізовано сучасний стан галузі рослинництва України в умовах повномасштабної війни. Розглянуто ключові проблеми, зокрема мінування сільськогосподарських земель, пошкодження інфраструктури, зростання вартості матеріально-технічних ресурсів, дефіцит робочої сили, ускладнення експорту, зміну структури посівних площ. Окрему увагу приділено напрямам адаптації рослинництва до воєнних умов. Зроблено висновок, що рослинництво залишається однією з ключових галузей забезпечення продовольчої безпеки держави, однак його подальший розвиток потребує системної підтримки, інноваційних рішень і довгострокової стратегії відновлення.

Ключові слова: рослинництво, аграрний сектор, війна, продовольча безпека, ризики, адаптація, Україна, сільське господарство.

Постановка проблеми

Рослинництво традиційно є однією з провідних галузей аграрного сектору України, оскільки забезпечує внутрішній продовольчий ринок, формує значну частину експортного потенціалу держави та впливає на стабільність світових продовольчих ланцюгів. Україна до повномасштабної війни була одним із важливих експортерів зернових та олійних культур, зокрема пшениці, кукурудзи, ячменю, соняшнику та продуктів його переробки. Тому порушення нормального функціонування галузі рослинництва має не лише національні, а й міжнародні наслідки.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації суттєво змінило умови ведення аграрного виробництва. Частина сільськогосподарських земель опинилася під окупацією або в зоні бойових дій, значні площі були заміновані, частина інфраструктури зруйнована або пошкоджена, а логістичні маршрути стали нестабільними. За оцінками Світового банку та партнерів у межах оцінки збитків і потреб відновлення, аграрний сектор України зазнав масштабних прямих збитків і непрямих втрат, зокрема через зниження виробництва, руйнування техніки, складських потужностей, інфраструктури та порушення експорту [3].

Актуальність теми полягає в тому, що рослинництво в умовах війни виконує подвійну функцію: з одного боку, воно має забезпечувати продовольчу безпеку країни, а з іншого - залишатися джерелом валютних надходжень, зайнятості населення та економічної стійкості сільських територій.

Сучасний стан галузі рослинництва в умовах війни

Попри воєнні умови, українські аграрії продовжують проводити посівні кампанії, збирати врожай і підтримувати експорт аграрної продукції. Це свідчить про високу адаптивність галузі, однак не означає відсутності глибоких структурних проблем. За даними FAO, війна вплинула на операційні рішення аграрних підприємств, площі обробітку, урожайність, доступ до ресурсів, логістику та фінансову стійкість виробників. Зокрема, у 2024 році 53 % аграрних підприємств по Україні та 58 % підприємств у прифронтових регіонах змінювали свої виробничі рішення саме через вплив війни [2].

Однією з найпомітніших змін стало скорочення або перерозподіл посівних площ. Частина земель стала недоступною через окупацію, мінування або небезпеку обстрілів. У 2025 році, за повідомленням профільного парламентського комітету, прогнозовані посівні площі в Україні мали становити понад 23 млн га, що демонструє прагнення аграріїв зберігати виробничу активність навіть в умовах високої невизначеності. Водночас офіційні та експертні оцінки свідчать, що галузь залишається чутливою до поєднання воєнних і природно-кліматичних ризиків. Наприклад, у 2025 році

прогнозувалося можливе скорочення зернового врожаю через несприятливі погодні умови, затримки сівби та військові ризики, пов'язані із замінуванням і захопленням частини земель. [5]

Отже, сучасний стан рослинництва України можна охарактеризувати як стан вимушеної стійкості. Галузь не припинила функціонування, однак працює в умовах постійного ризику, високих витрат і нестабільного доступу до ресурсів та ринків збуту.

Основні проблеми рослинництва під час війни

Першою і найбільш очевидною проблемою є фізична небезпека ведення аграрного виробництва. Для прифронтових і деокупованих територій особливо гострим залишається питання мінування полів, наявності нерозірваних боєприпасів, пошкодження ґрунтів та загрози обстрілів. FAO серед ключових викликів для аграрних підприємств називає забруднення земель вибухонебезпечними предметами, перебої з електроенергією, дефіцит робочої сили та зростання виробничих витрат [1].

Другою проблемою є руйнування матеріально-технічної бази. Внаслідок бойових дій пошкоджуються склади, елеватори, техніка, системи зрошення, дороги, мости, енергетичні об'єкти. Для рослинництва це має особливо серйозні наслідки, оскільки виробничий цикл залежить від чітких строків виконання робіт. Третьою проблемою є зростання собівартості виробництва. Війна спричинила подорожчання пального, добрив, засобів захисту рослин, насіння, запасних частин і логістичних послуг. Четвертою проблемою є логістика. Блокування портів, небезпека атак на інфраструктуру, зміна маршрутів і залежність від альтернативних шляхів експорту призвели до зростання транспортних витрат. П'ятою проблемою є кадровий дефіцит. Частина працівників аграрного сектору була мобілізована, частина виїхала з небезпечних регіонів, а частина не може працювати через безпекові умови. Кадрова проблема посилюється тим, що сучасне агровиробництво потребує не лише фізичної праці, а й кваліфікованих фахівців, здатних працювати з технікою, цифровими системами, точним землеробством і сучасними технологіями захисту рослин.

Основні ризики для розвитку галузі

Безпекові ризики пов'язані з продовженням бойових дій, обстрілами, мінуванням територій і руйнуванням інфраструктури. Для прифронтових регіонів ризик втрати врожаю через бойові дії залишається одним із найвищих. Економічні ризики охоплюють нестабільність цін, високі витрати, проблеми з кредитуванням, коливання валютного курсу та залежність від зовнішніх ринків.

Екологічні ризики пов'язані з деградацією ґрунтів, забрудненням земель вибухонебезпечними речовинами, руйнуванням меліоративних систем, порушенням водного балансу. Технологічні ризики проявляються у зменшенні можливостей оновлення техніки, використання якісного насіння, сучасних систем моніторингу, добрив і засобів захисту рослин. Соціальні ризики стосуються зайнятості сільського населення, збереження фермерських господарств і розвитку сільських територій.

Напрями адаптації рослинництва до умов війни

Першим напрямом адаптації є зміна структури посівів. Аграрії дедалі частіше обирають культури, які краще відповідають поточним умовам: мають вищу економічну ефективність, нижчі логістичні витрати, менші вимоги до зберігання або більшу стійкість до посухи. Другим напрямом є розвиток внутрішньої переробки. В умовах складної логістики вигідніше експортувати не лише сировину, а й продукцію з доданою вартістю. Для рослинництва це означає розвиток виробництва борошна, круп, олій, комбікормів, біоенергетичної сировини та інших продуктів переробки. Третім напрямом є впровадження ресурсозберігаючих технологій. В умовах високої вартості пального, добрив і засобів захисту рослин особливого значення набувають мінімальний або нульовий обробіток ґрунту, точне землеробство, диференційоване внесення добрив, використання посухостійких сортів і гібридів, оптимізація сівозмін.

Четвертим напрямом є цифровізація агровиробництва. Використання супутникового моніторингу, агродронів, GPS-навігації, електронних карт полів і систем управління господарством дає можливість точніше планувати роботи, контролювати стан посівів і зменшувати втрати. П'ятим напрямом є

розмінування та екологічне відновлення земель. Це довготривалий і дорогий процес, який потребує державної підтримки та міжнародної допомоги. Шостим напрямом є фінансова та інституційна підтримка аграріїв. Національний інститут стратегічних досліджень серед ключових завдань для агросектору у 2025 році виокремлював необхідність реагування на безпекові й економічні ризики, підтримку виробників і забезпечення стійкості аграрного виробництва [4].

В умовах війни продовольча безпека стає не лише економічним, а й національно-безпековим питанням. Стабільне виробництво зернових, олійних, овочевих і кормових культур дозволяє державі уникати дефіциту базових продуктів, стримувати цінові коливання і підтримувати соціальну стабільність.

Водночас орієнтація лише на експортну модель розвитку має певні ризики. Війна показала, що надмірна залежність від зовнішньої логістики робить галузь вразливою. Тому стратегічним завданням є поєднання експортного потенціалу з розвитком внутрішньої переробки, локальних продовольчих систем і регіональної самозабезпеченості.

Перспективи рослинництва України залежать від тривалості війни, темпів розмінування, доступу до фінансування, стану логістики, кліматичних умов і державної політики. У короткостроковій перспективі головним завданням є збереження виробництва, підтримка аграріїв і мінімізація втрат. У середньостроковій перспективі важливим буде відновлення пошкодженої інфраструктури, повернення земель в обробіток, стабілізація експорту та розвиток переробки. У довгостроковій перспективі рослинництво має перейти до більш стійкої, технологічної та екологічно збалансованої моделі.

Особливу роль відіграватиме інтеграція українського аграрного сектору до європейського ринку. Це передбачає не лише розширення можливостей експорту, а й адаптацію до вимог ЄС щодо якості продукції, екологічних стандартів, простежуваності, безпеки харчових продуктів і сталого землекористування. Для українських виробників це може бути як викликом, так і можливістю модернізації.

Висновки

Рослинництво України в умовах війни функціонує в надзвичайно складному середовищі, яке поєднує безпекові, економічні, логістичні, екологічні та соціальні ризики. Основними проблемами галузі є мінування земель, пошкодження інфраструктури, дефіцит робочої сили, ускладнення експорту, нестабільність цін і погіршення екологічного стану окремих територій.

Попри це, галузь демонструє високу здатність до адаптації. Українські аграрії продовжують засівати поля, збирати врожай, змінювати структуру посівів, шукати нові логістичні рішення та впроваджувати сучасні технології. Саме ця стійкість є важливою умовою продовольчої безпеки держави.

Подальший розвиток рослинництва має ґрунтуватися на кількох пріоритетах: розмінуванні й відновленні земель, підтримці малих і середніх виробників, розвитку переробки, впровадженні ресурсозберігаючих технологій, цифровізації агровиробництва, диверсифікації культур і зміцненні експортної логістики.

Таким чином, рослинництво України під час війни є не лише сферою економічної діяльності, а й важливим чинником національної стійкості. Його збереження та модернізація мають стати одним із ключових напрямів післявоєнного відновлення країни.

Список використаних джерел

1. **FAO.** Ukraine: Impact of the war on agricultural enterprises — Findings of a nationwide survey, October–November 2024. Rome, 2025.
2. **FAO.** FAO surveys impact of war on agricultural enterprises. 2025.
3. **World Bank, Government of Ukraine, European Commission, United Nations.** Ukraine Third Rapid Damage and Needs Assessment: February 2022 — December 2023. 2024.
4. **Національний інститут стратегічних досліджень.** Ключові виклики для аграрного сектору та основні завдання у 2025 році. 2025.
5. **Комітет Верховної Ради України з питань аграрної та земельної політики.** Посівні площі у 2025 р. складуть понад 23 млн га. 2025.

Тетяна ШУМІНСЬКА,
студентка ВМ-405 групи
науковий керівник: **Лілія РОМАНИШИН,**
викладачка вищої категорії
ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА – СТРАТЕГІЧНИЙ ФУНДАМЕНТ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У сучасному світі продовольча безпека перестала бути лише питанням наявності їжі на полицях магазинів. Сьогодні це складний механізм національної безпеки, що базується на трьох «китах»: доступності, якості та безпечності. Ключову роль у цій системі відіграє ветеринарна медицина. Вона є першою лінією оборони, яка не лише забезпечує стабільність тваринництва, а й гарантує, що продукти тваринного походження (м'ясо, молоко, яйця, риба) не стануть джерелом небезпеки для людини.

1. Збереження поголів'я: від економічної стабільності до продовольчої незалежності

Здоров'я сільськогосподарських тварин — це основа продовольчого суверенітету. Будь-який спалах інфекції в аграрному секторі несе не лише економічні збитки, а й ризик дефіциту стратегічних продуктів. Ветеринарна служба реалізує це через три рівні захисту:

Активна профілактика: Системна вакцинація та моніторинг епізоотичної ситуації дозволяють діяти на випередження.

Оперативне реагування: Швидка локалізація спалахів таких хвороб, як африканська чума свиней (АЧС) чи високопатогенний грип птиці, запобігає колапсу цілих галузей експорту.

Біозахист (Biosecurity): Впровадження суворих санітарних протоколів на фермах — від дезінфекції транспорту до контролю якості кормів — створює закритий цикл виробництва, захищений від зовнішніх загроз.

2. Концепція «Від ферми до столу»: ветеринарний контроль якості

Безпечність харчових продуктів неможлива без безперервного ветеринарно-санітарного нагляду. Сьогодні ветеринарна медицина виступає головним контролером у ланцюгу постачання:

Ветеринарно-санітарна експертиза: Це не просто перевірка документів, а глибокий лабораторний аналіз сировини на наявність патогенних мікроорганізмів (сальмонела, лістерія тощо).

Боротьба з «тихою загрозою»: Контроль залишків антибіотиків та пестицидів у продукції. Ветеринари стежать, щоб використання ветеринарних препаратів не призводило до формування антибіотикорезистентності у людей — однієї з найбільших загроз глобальній охороні здоров'я.

Система простежуваності: Завдяки ідентифікації тварин та електронним супровідним документам, держава може відстежити шлях будь-якого продукту від конкретного господарства до прилавка магазину.

3. Ветеринарія у системі державної політики та концепції «Єдиного здоров'я» (One Health)

Сучасна державна політика у сфері ветеринарії повинна базуватися на міжнародному підході One Health, який визнає, що здоров'я людей, тварин і екосистем нерозривно пов'язані.

Міжнародна інтеграція: Гармонізація українського законодавства з нормами ЄС та рекомендаціями Всесвітньої організації охорони здоров'я тварин (WOAH) відкриває двері для українського експорту на найбагатші ринки світу.

Цифровізація: Впровадження ІТ-систем для моніторингу переміщення тварин та результатів лабораторних досліджень робить систему прозорою та мінімізує корупційні ризики.

Науковий потенціал: Підготовка кадрів нового покоління, здатних працювати з молекулярно-генетичними методами діагностики, є критичною для виявлення нових вірусних мутацій.

Ветеринарна медицина — це набагато більше, ніж просто лікування тварин. Це інтелектуальний та технічний «фільтр», який стоїть на варті здоров'я

нації. В умовах глобальних кліматичних змін та міграційних процесів роль ветеринарної служби лише зростатиме.

Для зміцнення продовольчої безпеки держава має інвестувати у:
модернізацію державних лабораторій;
підтримку вітчизняного виробництва біопрепаратів;
стимулювання молодих фахівців до роботи у сільській місцевості.

Тільки сильна ветеринарна служба спроможна гарантувати, що кожен громадянин матиме доступ до безпечної та якісної їжі, а держава — стабільний економічний розвиток аграрного сектору.

Література:

1. Закон України «Про ветеринарну медицину» (Актуальна редакція на сайті Верховної Ради): (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2498-12>)
2. Вербицький П. І. «Ветеринарна медицина в системі забезпечення продовольчої безпеки»: Офіційний сайт журналу «Ветеринарна медицина України»: (<http://vetmed.com.ua/>).
3. Якубчак О. М. «Ветеринарно-санітарна експертиза з основами технології»: Посилання на підручник у цифровій бібліотеці НУБіП: (<https://www.google.com/search?q=https://elearn.nubip.edu.ua/>)
4. Статті у науковому журналі «Ветеринарна медицина» (Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини): (<https://www.google.com/search?q=http://vetmedjournal.com.ua/index.php/journal>)
5. World Organisation for Animal Health (WOAH) — Terrestrial Code: (<https://www.woah.org/en/what-we-do/standards/codes-and-manuals/terrestrial-code-online-access/>)

Дарина ТИМОФІЙЧУК,
студентка спеціальності Ветеринарна медицина, III курс
науковий керівник: **Олександра ПАВЛІВ**
Рогатинський аграрний фаховий коледж

ПАТОФІЗІОЛОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАХИСТУ, УТРИМАННЯ ТА ТЕРАПІЇ ТВАРИН РІЗНИХ КАТЕГОРІЙ У ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Сучасні реалії збройних конфліктів ставлять перед ветеринарною медициною виклики, які раніше не мали аналогів у вітчизняній практиці. Техногенний та антропогенний тиск на екосистеми в зоні бойових дій призводить до масових страждань фауни. Кожна жива істота на Землі потребує охорони та захисту, проте в суворих умовах сьогодення тварини стають найбільш незахищеною категорією. Бойові дії створюють екстремальні умови, що вимагають від ветеринарної медицини нових підходів до лікування та утримання різних категорій тварин: від домашніх улюбленців до службових та сільськогосподарських особин.

Актуальність цієї проблеми зумовлена необхідністю розробки чітких протоколів утримання та лікування тварин, які перебувають під постійним впливом стрес-факторів високої інтенсивності. Метою теми є аналіз патологічних станів, спричинених війною, та обґрунтування методів їх фармакологічної і поведінкової корекції для різних видів тварин.

Етіологія та класифікація стрес-факторів воєнного часу. У зоні ведення бойових дій тварини піддаються впливу комплексу подразників, які за своєю інтенсивністю значно перевищують поріг адаптації організму. Ключовими причинами виникнення стресу є:

- Акустичний травматизм: постійний шум, звуки пострілів та надпотужні вибухи, що викликають не лише психологічний переляк, а й фізичні контузії.
- Дислокаційний стрес: постійна зміна місця проживання, переїзди та втрата звичної території.

- Соціально-контактний стрес: вимушений контакт з великою кількістю інших наляканих тварин та незнайомих людей.
- Трофічний стрес: вимушена зміна раціону, відсутність якісного корму та чистої питної води.

Науково доведено, що тривалий вплив цих чинників запускає стадію виснаження за Г. Сельє, що призводить до незворотних змін у роботі внутрішніх органів.

Патофізіологічний аналіз хронічного та гострого стресу. Стрес у тварин в умовах війни має чітко виражену клінічну картину, яка варіюється залежно від виду.

Загальні прояви хронічного стресу. Хронічні форми патології проявляються через періодичну відмову від корму, загальну апатію, розлади шлунково-кишкового тракту та аутоагресивну поведінку (надмірне вилизування, покусання кінцівок). Ці стани призводять до виснаження імунної системи, роблячи тварин вразливими до інфекційних захворювань.

Специфіка гострого стресу у дрібних домашніх тварин (котів). Для котів стресові навантаження є життєво небезпечними. Гостра форма стресу у цього виду часто переходить у соматичні патології, такі як ідіопатичний цистит та обструкція уретри. Як наслідок, виникає гостра затримка сечі, що без термінової катетеризації призводить до уремії. Також спостерігаються випадки гострої дихальної та серцевої недостатності, спровоковані викидом катехоламінів.

Стратегії утримання та захисту різних категорій тварин. Безпритульні та покинуті тварини. Ця категорія є найчисленнішою в зоні конфлікту. Основна наукова проблема полягає у контролі епізоотичної ситуації (сказ, лептоспіроз). Захист покинутих тварин передбачає створення безпечних зон та організацію «кормових пунктів», де тварини можуть мінімізувати переміщення, що знижує рівень тривожності.

Утримання сільськогосподарських тварин у зоні бойових дій ускладнюється руйнуванням ферм. Згідно з новими вимогами щодо благополуччя тварин (стандарти 2026 року), власники зобов'язані забезпечити ізоляцію хворих особин та щоденний огляд навіть у кризових умовах [3]. Велика та дрібна рогата худоба, свині, птиця в умовах обстрілів потребують особливого підходу. Стрес у корів

призводить до різкого зниження лактації (агалакції) та абортів. Захист цієї категорії тварин базується на забезпеченні звукоізоляції приміщень (де це можливо) та введенні в раціон антиоксидантів та адсорбентів для нівелювання впливу хімічних забруднень ґрунтів.

Службові тварини. Собаки, що залучені до розмінування та пошукових робіт, працюють на межі своїх фізіологічних можливостей. У них часто діагностують «бойову психічну травму». Вони потребують особливої психологічної реабілітації, оскільки страждають на посттравматичний стресовий розлад, що проявляється у тремтінні від різких звуків та втраті робочих якостей. Їхнє утримання має включати обов'язкові періоди декомпресії та каністерапії під наглядом ветеринарних психологів.[6]

Фармакологічна корекція та ветеринарні протоколи. У випадках виявлення хронічного або гострого стресу, за відсутності можливості доступу до стаціонарної допомоги, рекомендовано застосовувати медикаментозну підтримку:

- Спеціалізовані ветеринарні препарати. Для стабілізації нервової системи ефективним є використання засобів на основі натуральних компонентів (напр., краплі «No Stress Spot On») або комплексних анксиолітиків, таких як «Стоп-стрес Плюс». Ці препарати допомагають коригувати небажану поведінку та знижують рівень агресії та страху.
- Використання препаратів гуманної медицини. Науково-практичний досвід фахівців ветеринарної медицини підтверджує, що в екстремальних умовах допустиме використання препаратів з людської аптечки. Зокрема, препарат «Габапентин» зарекомендував себе як дієвий засіб для седації та знеболення тварин при тривалих евакуаціях. Він діє на потенціалзалежні кальцієві канали, знижуючи нейропатичний біль та тривожність, що дозволяє уникнути важких ускладнень з боку серцево-судинної системи.

Підсумовуючи результати дослідження, можна констатувати, що ветеринарна опіка в зоні бойових дій має бути системною та превентивною, оскільки набагато ефективніше попередити розвиток стресової реакції, ніж боротися з її важкими

наслідками. Створення максимально комфортних умов навіть у зоні ризику, використання сучасних антистресових засобів та дотримання етичного ставлення до тварин є ключовими факторами збереження їхнього здоров'я. Гуманне ставлення до тварин у складні часи є ознакою цивілізованого суспільства та професіоналізму ветеринарного лікаря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про захист тварин від жорстокого поводження» (з останніми змінами та доповненнями).
2. Береза М. О. Етологія домашніх тварин: підручник для ВНЗ. — К., 2022.
3. Держпродспоживслужба. Вимоги до благополуччя сільськогосподарських тварин (стандарти ЄС). — 2024.
4. Стрес-синдром у котів: клінічні рекомендації WSAVA. — 2023.
5. Ветеринарна фармакологія та токсикологія / за ред. проф. Світличного. — 2024.
6. Печериця В. Кінологічна підтримка та реабілітація службових собак. — Суспільне Новини, 2024.
7. Матеріали конференції «Актуальні питання ветеринарної медицини в умовах воєнного стану». — Львів, 2025.

Анастасія ПИЛИПЕНКО,
здобувачка освіти, спеціальність «Ветеринарна медицина», курс: III(9)
науковий керівник: **Олена ЖВАНІЯ**,
викладач спеціальних дисциплін
Відокремлений структурний підрозділ «Козелецький фаховий коледж
ветеринарної медицини Білоцерківського національного аграрного
університету»

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИВЧЕННІ ЛАТИНСЬКОЇ МОВИ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В ВСП КФКВМ БНАУ

Розгортання повномасштабної війни стало каталізатором суттєвих трансформацій в освітній сфері, висвітливши нагальну потребу в більшій гнучкості освітнього процесу та здатності адаптуватися до індивідуальних

життєвих обставин здобувачів освіти. Насамперед зазнали змін форми взаємодії між викладачем і здобувачами освіти: впровадження дистанційного або змішаного навчання висунуло на перший план необхідність урахування індивідуальних особливостей студентів, їхніх технічних ресурсів, емоційного благополуччя та здатності до самостійного навчання.

Впровадження інформаційних технологій в освіту дає можливість вибору оптимального набору технологій для організації освітнього процесу. Під час навчання латинської мови часто застосовуються різні освітні технології, які допомагають досягати різноманітних цілей. Зараз активно використовуються різноманітні інтернет-ресурси, мультимедійні презентації (створені, наприклад, у Gamma, Power Point, Canva) [1], мобільні додатки та електронні підручники. Використання сучасних онлайн-платформ, мобільних додатків і штучного інтелекту для навчання латинської мови значно покращує ефективність і доступність навчання, особливо в умовах дистанційної освіти. Зокрема, це дозволяє розвивати вміння читати та перекладати латинські тексти, ліки, рецепти, ветеринарну термінологію безпосередньо використовуючи онлайн-матеріали. Також здобувачі освіти можуть готувати реферати за допомогою електронних ресурсів, значно поповнюючи свій словниковий запас латинської мови.

Сучасні мобільні додатки створюють умови для зручного, захопливого й ефективного опанування мови завдяки інтерактивним ігровим елементам та структурованим навчальним модулям. Особливим плюсом є те, що все це можна робити у зручний час та у комфортному місці. Спробуємо визначити декілька найкращих мобільних застосунків (з точки зору здобувачів) для вивчення латинської мови:

- DUOLINGO: цей додаток відкриває широкі можливості для опанування латинської мови: він допомагає навчитися читати й писати, засвоювати базову лексику та найпоширеніші фрази, розуміти й застосовувати основні граматичні правила, а також перекладати прості тексти з латини на сучасні мови і навпаки. Крім того, інтегровані аудіоматеріали сприяють розвитку навичок сприймання

мови на слух, що особливо важливо для формування цілісної мовної компетентності. Зручний інтерфейс та використання гейміфікованих елементів суттєво підвищують зацікавленість користувачів і стимулюють їх до постійного навчання. Проте, цей додаток має і свої мінуси. Наприклад, кількість вправ, які можна виконати, обмежується наявністю так званих «життів» або «сердечок», що може знижувати темп навчання та переривати засвоєння матеріалу. Крім того, відсутність докладних граматичних пояснень може спричинити труднощі з розумінням мовних структур і викликати плутанину на більш складних етапах. Для глибшого засвоєння матеріалу рекомендується поєднувати використання додатку з іншими освітніми ресурсами;

- BUSUU: у додатку представлені завдання, спрямовані на розвиток усіх чотирьох основних мовних навичок: читання, аудіювання, говоріння та письма. У користувачів додатку є можливість вивчення лексики різної тематики, а також ознайомлення з базовими правилами та граматичними конструкціями. Особливо варто відзначити різноманітність форматів: картки зі словами, інтерактивні аудіодіалоги, відеоматеріали, адаптовані статті з медіа та вправи на закріплення. Очевидним плюсом є можливість спілкуватися з носіями мови або з представниками різних країн, що допомагає створити відчуття мовного середовища. Проте деякі користувачі зауважують, що структура курсу латинської мови в BUSUU недостатньо гнучка. Вона не враховує особливості латини як класичної, а не розмовної мови. Відсутність поглиблених пояснень граматики та контекстного аналізу може ускладнити засвоєння матеріалу для тих, хто прагне ґрунтовного розуміння. Попри це, додаток все ж є цінним доповненням до основного навчального курсу, особливо для початківців.

Не може не тішити те, що сьогодні для полегшення перекладу великих обсягів текстів можна скористатися автоматизованими перекладачами на основі штучного інтелекту (ШІ). Хоча системи ШІ добре справляються з перекладом нескладних або часто вживаних латинських фраз, вони можуть помилятися в ветеринарній термінології. Серед найпопулярніших автоматизованих перекладацьких сервісів можна виділити DeepL, Google Translate та Microsoft

Translator [2]. На відміну від традиційних перекладачів, ChatGPT не опрацьовує окремі слова або речення ізольовано, а аналізує їх у ширшому контексті всієї розмови. Завдяки цьому модель здатна краще враховувати стилістичні особливості, підтексти та синтаксичні нюанси. Проте навіть попри ці похибки, створені нею відповіді залишаються зрозумілими для тих, хто володіє латинською мовою на базовому чи середньому рівні. Модель має можливість інтерпретувати уривки з текстів латинською мовою, надаючи користувачу загальне уявлення про зміст твору. Це особливо корисно під час роботи з важкими або неоднозначними фрагментами тексту. Однак, варто попередити, що не потрібно повністю покладатись на ChatGPT у перекладі. Хоча розуміння латинського синтаксису у ChatGPT покращується, воно все ще не є досконалим.

Отже, реалії сучасності такі, що впровадження інновацій в освітній процес та застосування інтерактивних методів навчання дозволяє здобувачам самостійно керувати засвоєнням знань, враховуючи індивідуальні особливості та здатність організувати час, дає можливість використовувати різноманітні джерела інформації, дозволяє враховувати різні стилі навчання, рівень мовної компетентності, попередній досвід та навчальні цілі здобувачів. У результаті підвищується якість засвоєння навчального матеріалу, зростає активність, формується стійка пізнавальна мотивація.

Список використаних джерел:

1. Балалаєва, О. (2014). Аналітичний огляд електронних ресурсів для вивчення латинської мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 74–80.
2. Сидоренко Н. В. Викладання латинської мови у контексті цифровізації освіти. *Освітні інновації*. 2022. № 1. С. 89–96.

Вікторія РАТУШНА,
здобувачка освіти III курсу
Науковий керівник: **Валентина ОМЕЛЬЧЕНКО,**
викладач

Відокремлений структурний підрозділ «Козелецький фаховий коледж
ветеринарної медицини Білоцерківського національного аграрного
університету»

СКАЗ: НАЙПОШИРЕНІШІ МІФИ ТА РЕАЛЬНІСТЬ. КОНТРОЛЬ ІНФЕКЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В КОЗЕЛЕЦЬКОМУ РАЙОНІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сказ – гостра контактна зоонозна інфекційна хвороба, яку спричинює нейротропний вірус сказу (*rabies virus*) із роду *Lyssavirus* [1]. Характеризується розвитком енцефаліту зі смертельним ураженням центральної нервової системи.

Сказ був відомий людям задовго до нашої ери. Так, у Кодексі законів Стародавнього Вавилону під назвою *Hammurabi*, до н.е. знайдено перший запис про сказ у людей та його зв'язок з покусом собаки. У Талмуді зазначено 5 ознак сказу у собак: рот відкритий, тече слина, вуха звисають, хвіст висить між ногами, гавкіт хрипкий або зовсім нечутний. Рекомендувалося вбити його здалеку стрілою.

У I столітті Авл Корнелій Цельс вперше описав клінічні ознаки хвороби, назвавши її водобоязню. Подальший пріоритет у розвитку вчення про цю хворобу належить арабським науковцям. Разес (у X столітті) і Ібн-Сіна (в XI столітті) представили серйозні, ґрунтовні з наукової точки зору описи клінічного перебігу гідрофобії у людини і рабієсу у тварин.

В 1789 році італійський патолог Д. Морган'ї висловив думку, що чинник хвороби з рани потрапляє до головного мозку нервовими волокнами.

Вперше факт передачі сказу через слину був доведений німецьким науковцем Г. Цинке в 1801 році в результаті експериментального зараження дослідних собак слиною, отриманою від хворої тварини.

З українських авторів першу працю про сказ «Нинішній спосіб лікування з настановою як можна простому народу лікуватися від гризні скаженого собаки

і від покусання змією» написав Данило Самойлович [4].

До 80-х років XIX століття люди не мали надійного засобу захисту від цієї хвороби. У 1880 році Луї Пастеру після багаторазових пасажів вірусу через мозок кроликів вдалося отримати «фіксований» вірус сказу, який втратив вірулентність, але зберіг імуногенні властивості. На основі цього вірусу науковець створив вакцину проти сказу (антирабічна вакцина), яку успішно застосували вперше 6 липня 1885 року [1]. Тоді завдяки вакцинації був врятований хлопчик Жозеф Мейстер, якого покусав скажений собака. З того часу почала працювати перша в світі антирабічна станція, яка потім перетворилася на Інститут Пастера.

Одним із перших вакцинацію зробили Жану-Батісту Жупілю, героїчному хлопцю, сільському пастуху, якій захистив своїх односельців від укусів скаженого собаки, вбивши його, але при цьому отримав багато укусів. За виявлену хоробрість французька Академія наук присудила Жупілю премію в 1000 франків. Пастерівська вакцинація врятувала йому життя, а він вправно використав ці гроші, вивчився на лікаря і плідно працював у Інституті Пастера в Парижі.

З 1886 року з ініціативи Іллі Мечникова та Миколи Гамалії відкрито другу в світі, після французької, установу з профілактики сказу в людей – пастерівську станцію в Одесі, де одразу були проведені перші вакцинації.

У 1888 році румунський мікробіолог Віктор Бабеш запровадив метод постконтактної профілактики сказу при тяжких укусах – комбіноване застосування вакцини та антирабічної сироватки.

Традиційно в медичній літературі відзначають, що у 1892 році саме Віктор Бабеш та в 1903 році італійський патолог Аделькі Негрі незалежно один від одного описали патогномонічні еозинофільні включення в цитоплазмі пірамідальних клітин амонового рогу гіпотамусу та волокнах Пуркінє мозочку загиблих від сказу тварин, названі згодом на їх честь – тільця Бабеша-Негрі [3].

У 1903 році французький дослідник П. А. Ремлінже, який працював у Османській імперії, довів вірусну природу хвороби [2].

На сьогодні сказ реєструють у 150 країнах світу. Хвороба зустрічається на всіх континентах, окрім Антарктиди.

В Європі понад 30 років триває епізоотія сказу природного типу, основними джерелами якої є дикі м'ясоїдні тварини, головним чином, лисиці [2].

В Україні починаючи з 2020 року епізоотична ситуація зі сказу значно погіршилась. Активні осередки природного типу існують у всіх регіонах, більшість випадків реєструють у Чернігівській, Сумській, Полтавській, Харківській, Хмельницькій областях [2].

Відзначають підвищену захворюваність на сказ серед собак, котів і сільськогосподарських тварин, що, передусім, є показником епізоотичного неблагополуччя серед диких тварин. Ускладнює ситуацію зростання кількості безпритульних собак і котів, неповне охоплення профілактичними щепленнями свійських тварин, порушення правил утримання їх власниками, війна в Україні. Все це є передумовою формування осередків сказу. У зв'язку з погіршенням епізоотичної ситуації зі сказу збільшилась загроза виникнення і поширення цієї хвороби серед населення.

На Чернігівщині ситуація по сказу напружена, особливо погіршилась з початку 2023 року. Епідемічна та епізоотична ситуації по сказу по Козелецькій, Остерській, Кіптівській, Деснянській ОТГ – вкрай складна. За 2025 рік підтверджено сказ у 2-х єнотовидних собак в с. Крехаїв, сел. Десна, домашньої собаки в с. Котів та домашнього кота с. Красилівка, двох безпритульних котів та двох лисиць. Всього за медичною допомогою з приводу нападів тварин звернулося 86 потерпілих, вакцинація призначена 34 особам, які постраждали внаслідок укусів нанесених дикими, безпритульними тваринами, тваринами з підтвердженим діагнозом сказ. По кількості звернень за антирабічною допомогою на першому місці жителі Остерської ОТГ, далі – Козелецька та Деснянська громади, замикає перелік Кіптівська ОТГ.

Основні причинами збільшення покусів людей тваринами:

- зростає кількість диких тварин, адже неможливо проводити ефективну одномоментну пероральну вакцинацію диких тварин від сказу, яку

раніше проводили завдяки авіаційному транспорту. Також під час війни не можна проводити промисловий відстріл, щоб регулювати кількість диких тварин;

- збільшується кількість безпритульних тварин. Люди їдуть, залишають своїх тварин і домашні тварини стають безпритульними. Потім вони контактують з дикими тваринами.

- нехтування правилами поведінки з тваринами, в тому числі з домашніми. Адже часто люди самі провокують тварин.

- неналежна імунізація домашніх тварин від сказу.

В 2025 році фахівцями ветеринарної медицини, разом з мисливцями, лісівниками проведено весняну кампанію з пероральної імунізації диких тварин проти сказу. Було охоплено 1212 км² територій 4 ОТГ, використано 30300 доз вакцини.

3 травня також планується проведення пероральної вакцинації диких м'ясоїдних тварин максимально там, де це можна зробити безпечно. У 2025-му кампанія проводилася на обмежених територіях району.

Спеціалісти Козелецької дільничної державної лікарні ветеринарної медицини разом з егерями мисливських господарств розповсюджуватимуть вакцину проти сказу для профілактики серед лисиць, єнотів та інших хижаків.

Як убезпечити себе від сказу?

- – регулярно вакцинувати свійських тварин;
- – уникати контактів із потенційно небезпечними тваринами;
- – не торкатися диких чи безпритульних тварин

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BA%D0%B0%D0%B7>
2. <https://dpss.gov.ua/news/skaz-naiposhyrenishi-mify-ta-realist>
3. <https://cg.gov.ua/index.php?id=489447&tp=page>
4. Епізотологія з мікробіологією: навч. посіб. / І.О. Литвиненко, М.О. Литвиненко – Київ: Науково-методичний центр ВФПО, 2021. – 483 с

Ольга КУЛИК,
студентка спеціальності Ветеринарна медицина, II(9) курс
Науковий керівник: **Тетяна ЗАЛУЖНА,**
викладач ветеринарних дисциплін, викладач - методист
Відокремлений структурний підрозділ «Козелецький фаховий коледж
ветеринарної медицини Білоцерківського національного аграрного
університету»

ВПЛИВ БОЙОВИХ ДІЙ НА НЕРВОВУ СИСТЕМУ ТВАРИН

Нервова система тварин — це центральна регуляторна система організму, яка забезпечує сприйняття подразнень, передачу нервових імпульсів, координацію діяльності органів і систем, а також підтримання цілісності організму та його адаптацію до змін навколишнього середовища.

З анатомічної точки зору, нервова система поділяється на центральну (головний і спинний мозок) та периферичну (нерви та нервові вузли). Основною структурно-функціональною одиницею є нейрон, який забезпечує генерацію та проведення нервових імпульсів. [4]

Причини розладу нервової діяльності умовно прийнято поділяти на дві групи. До зовнішніх (екзегенних) причин належать: фізичні дії, хімічні і біологічні дії. Внутрішні (ендогенні) причини – природжені вади розвитку, порушення кровообігу, пухлини мозку, розлади ендокринного апарату. [3]

Вплив війни як стресового фактора. Війна є потужним стресогенним фактором, який різко порушує нормальне функціонування нервової системи тварин. До основних подразників належать вибухи, постріли, сирени, пожежі, вібрації ґрунту, евакуація та зміна середовища існування.

У відповідь організм запускає стресову реакцію — складну фізіологічну відповідь, яка активує симпатичну нервову систему та гіпоталамо-гіпофізарно-наднирникову вісь. Це призводить до викиду гормонів стресу, таких як адреналін і кортизол. Цей механізм відомий як реакція «бий або тікай», яка допомагає короткочасно вижити в небезпеці, але при тривалому впливі стає патологічною.

Порушення нервової діяльності у тварин. Під впливом війни у тварин відбуваються зміни на рівні центральної нервової системи, що проявляється порушенням поведінки та рефлекторної діяльності.

Найчастіше спостерігаються: підвищена тривожність і страх, агресивна або, навпаки, пригнічена поведінка, дезорієнтація та панічні реакції, порушення сну та харчової поведінки, підвищена реактивність на звуки та дотики. У важких випадках формуються стійкі поведінкові розлади, які пов'язані з дисфункцією нервової системи. [2]

Компульсивні та патологічні прояви. Тривалий стрес може призводити до розвитку компульсивної поведінки — це повторювані дії, які тварина виконує без функціональної мети через неможливість адаптації до середовища.

До них належать: надмірний грумінг (вилизування шерсті), психогенна алопеція (втрата шерсті), пікацизм (вживання неїстівних предметів), руйнівна поведінка та постійні рухові стереотипії (стереотипія — це багаторазове, безцільне та автоматичне повторення рухів, звуків або дій).

Такі порушення свідчать про глибоке виснаження нервової системи.

Паралічі (або парези) при ураженні нервової системи. У важких випадках, особливо при травмах під час вибухів, падінні уламків або ураженні спинного мозку, у тварин можуть виникати паралічі.

Параліч — це повна або часткова втрата рухової функції, яка виникає через порушення проведення нервових імпульсів від центральної нервової системи до м'язів. Паралічі бувають: центральні — при ураженні головного або спинного мозку, периферичні — при пошкодженні нервів. У тварин це проявляється: слабкістю або відсутністю рухів кінцівок, порушенням координації, неможливістю вставати, у тяжких випадках — повною нерухомістю. [2]

Системні наслідки стресу. Оскільки нервова система тісно пов'язана з ендокринною та імунною системами, її перевантаження викликає комплексні зміни в організмі: зниження імунітету, порушення роботи шлунково-кишкового тракту, розвиток циститу та інших сечовидільних розладів, алергічні реакції та

випадках тривалий стрес може значно скорочувати тривалість життя тварини.
[2]

Оцінка психологічного стану тварин. Для визначення стану нервової системи використовують: фізіологічні показники (частота серцевих скорочень, дихання, рівень кортизолу), поведінкові спостереження, шкалу страху, тривоги, стресу та шкалу FAS (Fear, Anxiety, and Stress — страх, тривога та стрес) від 0 до 5.

Шкала тривоги використовується в ветеринарних клініках для визначення необхідності седації або заспокійливих: 0-1: розслаблена, спокійна собака; 2-3: легкий або помірний страх/тривога (може тремтіти, ховатися, але підходить за ласощі); 4-5: Високий рівень стресу/агресія (паніка, завмирання, відмова від їжі, спроби вкусити).

Найбільш інформативними вважаються саме поведінкові критерії, оскільки вони прямо відображають стан нервової системи.

ПТСР у собак. Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) — це важкий психічний стан, що виникає після переживання або загрозованих подій (війна, насильство, катастрофи). До певного часу ПТСР не розглядався, як захворювання у тварин, зокрема собак. Але зараз встановлено, що травматичні події в житті собак можуть бути причиною розвитку ПТСР.

Собак вважають найефективнішими живими детекторами в пошуку різних вибухових пристроїв, тому їх інтенсивно використовують військові в цих цілях. Але не тільки робочі собаки схильні до розвитку ПТСР, а й домашні вихованці.

Собаки, які пережили такі події, як війна, смерть близького партнера, життя на самоті, після того, як їх кинули напризволяще, складне життя в притулку, жорстоке поводження в сім'ї або на дресировальному майданчику. Усі ці стресові фактори також можуть сприяти розвитку ПТСР у собак.

Симптоми ПТСР у собак: часті випорожнення і виділення сечі, надмірна вокалізація, руйнування квартири/будинку, самотравматизація.

Найчастішими тригерами для інтенсивного прояву таких симптомів є гучні звуки (вибухи, гроза, салюти...). Але можуть «тригерити» абсолютно нейтральні

стимули - будь-який предмет, рух людини, транспорту та інші. Такі собаки можуть поводитися агресивно щодо власників, відмовляються працювати /навчатися, під час тренувань припускаються частих помилок. Відбуваються різкі зміни настрою - від сильного збудження до повної апатії. [1]

Висновок. Отже, війна є потужним фактором стресу, який безпосередньо впливає на нервову систему тварин. Вона порушує роботу центральної нервової системи, змінює поведінку, викликає патологічні реакції та призводить до системних порушень в організмі. Саме тому тварини в умовах війни потребують особливої уваги, стабільного середовища, ветеринарного контролю та психологічної підтримки.

Джерела інформації

1. <https://www.everyanimal.org/post/vplyv-viiny-na-tvaryn> Посттравматичний стресовий розлад у собак.

2. <https://www.everyanimal.org/post/vplyv-viiny-na-tvaryn> Вплив війни на тварин.

3. <https://drive.google.com/drive/folders/1q4yJ1-RRk7wKPL2qttmJli5TqslFDfBR> Патологічна фізіологія і патологічна анатомія сільськогосподарських тварин.

4. М.В. Лисенко, В.І. Бойко, М.Д. Замазій. Анатомія і фізіологія сільськогосподарських тварин. Київ: Лібра, 1999. 430 с.

Євгенія МАКСИМОВА,
студентка III курсу відділення ветеринарної медицини і технологій в тваринництві

Науковий керівник: **Ірина ШУМІНСЬКА,**
викладач вищої кваліфікаційної категорії
ВСП «Золочівський фаховий коледж ЛНУП»

ЗАХИСТ, УТРИМАННЯ ТА ЛІКУВАННЯ ТВАРИН У ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ (БЕЗПРИТУЛЬНІ, ПОКИНУТІ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ТА СЛУЖБОВІ ТВАРИНИ

Війна в Україні призвела до безпрецедентної гуманітарної та екологічної кризи, що прямо вплинуло на всі категорії тварин.

Мета цієї роботи — узагальнити практичний досвід евакуації, надання невідкладної медичної допомоги та створення умов для утримання тварин у безпосередній близькості до зони активних бойових дій.

Дослідження базується на аналізі клінічних випадків, даних волонтерських евакуаційних місій та роботи польових шпиталів для тварин, розгорнутих у прифронтових регіонах (на сході та півдні України) протягом 2024–2026 років. Проведено оцінку стану тварин, що постраждали від вибухових травм, хімічних опіків, тривалого стресу та виснаження:

1. Безпритульні та покинуті тварини (собаки, коти)

- Проблематика: Стрес, що загострює хронічні хвороби, інфекційні спалахи через скупчення, відсутність базового догляду.

- Лікування: Уніфіковані протоколи включають невідкладну інфузійну терапію, антибіотикотерапію широкого спектра дії, застосування седативних засобів (наприклад, габапентин) для зниження рівня тривожності, обробку ран та протипаразитарні заходи;

2. Сільськогосподарські тварини

Захист сільськогосподарських тварин у надзвичайних умовах — це комплекс організаційних, інженерно-технічних і зооветеринарних заходів, спрямованих на зниження впливу на тварин небезпечних факторів: при стихійних лихах, виробничих аваріях і катастрофах та захист від радіоактивних, отруйних речовин і біологічних засобів.

Основними способами захисту сільськогосподарських тварин у надзвичайних умовах є: укриття тварин у спеціально підготовлених приміщеннях в умовах стійлового і табірно-пасовищного утримання, тимчасове укриття в ярах, лісах, кар'єрах, перегін тварин на безпечні території і застосування заходів індивідуального захисту органів дихання і травлення, специфічна профілактика інфекційних хвороб тварин, застосування антидотних засобів і протекторів, проведення у тваринництві заходів ліквідації наслідків

надзвичайних ситуацій. Для підтримання постійної готовності господарства до своєчасного і ефективного захисту тварин у надзвичайних ситуаціях основні заходи служби цивільного захисту тварин і рослин повинні проводитися постійно у звичайних виробничих умовах.

- Проблематика: Втрата господарств, неможливість доступу до кормів та води, поранення від уламків, вимушений забій або евакуація.

- Лікування: Надання першої допомоги при мінно-вибухових травмах, обробка відкритих ран, профілактика правця та сепсису. Організація тимчасових укриттів (стаціонарних та мобільних) із захистом від несприятливих погодних умов;

3. Службові тварини (собаки ДСНС, ЗСУ)

- Проблематика: Високий ризик контузій, баротравм, мінно-вибухових поранень, переохолодження.

- Лікування: Впровадження передових методів інтенсивної терапії. Протоколи реабілітації включають як фізичне відновлення, так і психологічне розвантаження робочих собак після роботи в екстремальних умовах.

Лікування тварин в умовах бойових дій вимагає гнучкості протоколів та розгалуженої системи координації між військовими, волонтерами, місцевими адміністраціями та ветеринарними клініками. Необхідна розробка єдиного національного стандарту швидкого реагування, що об'єднає концепцію "Єдине здоров'я" для збереження життя та добробуту всіх категорій тварин.

Література:

1. Підручники з внутрішніх хвороб тварин (наприклад, авторства В.І. Левченка, В.В. Влізла та ін.). Надають фундаментальну базу для діагностики патологій, що виникають через переохолодження, вибухові травми чи інфекції.

2. Спеціалізовані видання з ветеринарної хірургії та терапії: Для вивчення алгоритмів накладання шин, зупинки кровотеч та лікування ран у польових умовах.

З.Галатюк О. Є., Передера О. О., Лавріненко І. В., Жерносік І. А. Інфекційні хвороби собак. Навчальний посібник для вузів II–IV рівнів акредитації. – Житомир : ПП “Рута”, 2018. – 276с.

Маркіян МОНЬКО,
студент III курсу спеціальності Агрономія
науковий керівник: **Оксана БОЙЧУК**,
викладач економічних дисциплін
викладач-методист

Відокремлений структурний підрозділ «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Сільське господарство є однією із сфер ринкової економіки, де малий бізнес є домінуючим і його розвиток розглядається як шлях формування конкурентного середовища.

Великий потенціал сільського господарства, значні посівні площі та сприятливі кліматичні умови для вирощування різноманітних культур надають можливість для ефективного ведення бізнесу. Проте все змінилось після повномасштабного вторгнення агресора, яке має непоправні наслідки, з якими доводиться боротись. Криза торкнулась усіх сфер діяльності, зокрема аграрного спрямування. Основна мета українського бізнесу, уряду та суспільства – вижити та перемогти. Аграрний сектор відіграє значну роль у досягненні цієї мети: забезпечення функціонування бізнесу, підтримка економіки країни, забезпечення базових потреб населення, надання робочих місць – все це може робити аграрний сектор в умовах війни[5, с.4-6].

Ефективність діяльності аграрних підприємств неможлива без розвитку інноваційного потенціалу. В умовах сьогодення спостерігаємо значну активізацію науково-технічного прогресу, що характеризується також і появою сучасних наукових розробок у напрямі діджиталізації менеджменту сільськогосподарського виробництва. Нинішні реалії ведення бізнесу потребують розроблення та впровадження стратегії інноваційної діяльності, яка базується на передумовах цифровізації аграрної економіки за наявності

інформаційно-технологічних ризиків. Застосування передових технологій дасть змогу змінити структуру ринку праці та характер роботи. Тому суб'єкти господарювання повинні швидко реагувати на постійні технологічні впровадження, їм треба розуміти, що стандартизовані рішення уже не є ефективними. Щоб залишитись конкурентоспроможним та ефективним на ринку, потрібно впроваджувати у свою діяльність усі новинки технологічного прогресу.

Розвиток інноваційного потенціалу аграрних підприємств має відповідати певним умовам:

1) комп'ютерна грамотність, освіта у сфері ІТ, фінансова забезпеченість, державні програми щодо підтримки цифрових стратегій і державні онлайн-платформи цифрового сільського господарства;

2) мережеве покриття, використання інтернету, мобільних телефонів і соціальних мереж, навички роботи з цифровими технологіями, підтримка культури підприємництва та інновацій у сфері АПК (бізнес-інкубатори, програми навчання тощо) [10]. Діджитал-процеси спонукають упроваджувати цифрові технології в усіх сферах бізнесу.

Використовуючи цифрові технології, господарства агропромислового комплексу отримують:

- перевагу у зв'язках з постачальниками, підрядниками та кінцевими споживачами;
- доступ до інформації стосовно можливості найму фахівців своєї справи;
- можливість формування стратегічних партнерських взаємовідносин;
- доступ до певних освітніх фінансових та юридичних послуг у напрямі підтримки.

Проте є проблеми щодо імплементації цифрових технологій у діяльність аграрних підприємств. Сюди віднесемо недостатнє покриття мережі, погане освоєння працівниками комп'ютерних програм, а також відсутність єдиної онлайн-платформи, стандартизації та сумісності технологій стосовно обміну

даними. Усі ці перелічені чинники стримують можливість аграрних підприємств у застосуванні відповідних додатків[4].

Курс України на інтеграцію до європейської спільноти актуалізує процеси пошуку чинників підвищення інноваційності аграрного сектора та джерел фінансування, виходячи зі структури економіки й фінансових можливостей. В інноваційному поступі важливим є вибір стратегії розвитку аграрного сектора, яка б опиралася на пріоритетний розвиток видів діяльності зі зростаючою віддачею й формувала достатні грошові потоки для фінансування вітчизняної науки, стартапів та інноваційних фірм.

Майбутні перспективи аграрного сектора, його структура й конкурентоспроможність залежать від стратегії інноваційного розвитку. Вона базується на залученні вітчизняних та іноземних інвестицій у наукові розробки й фінансування переробної галузі, сільськогосподарського машинобудування та вітчизняних стартапів. Формується попит на інновації з боку сільгоспвиробників, і цей попит стимулюється державою. Для реалізації стратегії та фінансового забезпечення інноваційного розвитку аграрного сектора запропоновано використовувати податкові стимули, використовувати державну фінансову підтримку експортерів інноваційної продукції, здійснювати пріоритетне фінансування наукових розробок у сфері інформаційних технологій, екологізації сільгоспвиробництва й переробки сільгосппродукції, створення екологічного пакування й нових технологій зберігання. Інноваційна діяльність стає невід'ємним і необхідним елементом успішного розвитку аграрного сектора, причому завдання держави полягає в проведенні ефективної фінансової та інноваційної політики з метою забезпечення його стабільного зростання [3].

Список використаних джерел

1. Горобець Н. М., Хомякова Д. О., Стариковська Д. О. Перспективи використання цифрових технологій в діяльності аграрних підприємств. Ефективна економіка. 2021. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.90>

2. Жеватченко, В. С. (2023). Перспективи розвитку інноваційного потенціалу аграрних підприємств / О.В. Регіональна економіка - Регіональна економіка , 107 (1), 119-125. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2023-1-12> [укр.].
3. Сус Т., Ємець О., Мовчун С., Онишко С., Цюпа О. Формування стратегії інноваційного розвитку аграрного сектора та фінансування її реалізації. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. 2022. Т. 6(47). С. 150-159. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptr.6.47.2022.3903>
4. Смарт-технології в агроменеджменті. АгроКебети: сайт. 2021. URL: <https://blog.agrokebety.com/smarttehnologii-v-agro-menedgmente-ua>
5. Яворська Тетяна Іванівна. Малий бізнес у сільському господарстві: теорія і практика: монографія / Яворська Т.І. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – с.

Дар'я ЛУТКОВА,
студентка 4-Б курсу
науковий керівник: **Ніна МАМАЙ**
ВСП «Тульчинський фаховий коледж ветеринарної медицини БНАУ»

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДІАГНОСТИКИ, ЛІКУВАННЯ І ПРОФІЛАКТИКИ ХВОРОБ СОБАК ТА КОТІВ

У роботі розглядаються сучасні проблеми діагностики, лікування та профілактики хвороб собак та котів. Особлива увага приділяється інноваційним підходам у терапії та профілактиці. Аналіз показує, що ефективне вирішення цих проблем потребує інтегрованих підходів, модернізації ветеринарної інфраструктури та підвищення професійної кваліфікації фахівців.

Ключові слова: коти, собаки, діагностика, лікування, профілактика, інфекційні захворювання, ветеринарна медицина, тварини-геріатри.

Актуальність дослідження зумовлена постійним зростанням ролі домашніх і декоративних тварин у житті людини. У сучасних умовах вони беруть участь у соціальному й психологічному житті сім'ї, що підвищує вимоги до їхнього здоров'я та добробуту. Забезпечення своєчасної діагностики та ефективного лікування дозволяє не лише зберегти життя і якість життя тварин,

але й запобігти поширенню зоонозних захворювань, які можуть становити загрозу для здоров'я людини.

Крім того, сучасна ветеринарна практика стикається зі складними завданнями у лікуванні та догляді за тваринами-геріатрами – собаками та котами старшого віку. У таких пацієнтів часто спостерігається поєднання декількох хронічних захворювань, що значно ускладнює діагностику та вибір оптимальної терапії. Патологічні прояви у тварин-геріатрів можуть бути прихованими або неспецифічними, що потребує застосування комплексного підходу: регулярного клінічного обстеження, лабораторних тестів, інструментальної діагностики та оцінки фізіологічного стану.

Метою роботи є вивчення сучасних проблем діагностики, лікування та профілактики хвороб собак та котів і аналіз ефективних підходів до їх вирішення.

Сучасна ветеринарна медицина характеризується значними викликами в діагностиці хвороб собак та котів, зумовленими складністю клінічних проявів, мультифакторністю етіології та обмеженим доступом до високотехнологічних лабораторних засобів.

За даними міжнародних оглядів, основні перешкоди для якісної діагностики містять недостатню кількість кваліфікованих фахівців, обмежену мережу лабораторій та високу вартість сучасних діагностичних методів, зокрема для визначення вірусних, бактеріальних і паразитарних агентів у собак і котів (наприклад, парвовірус, лептоспіроз та ін.) [2, с. 21]. Через це часто діагноз встановлюється пізно, що знижує ефективність лікування та погіршує прогноз для тварин.

Також важливою проблемою сучасної ветеринарної медицини є антибіотикорезистентність. Загалом воно ускладнює ефективне лікування інфекційних захворювань у собак і котів. Часте або необґрунтоване використання антибіотиків призводить до формування стійких штамів бактерій, що знижує ефективність традиційних схем терапії. Впровадження протоколів раціонального використання антибіотиків і постійний контроль за їх

застосуванням є важливими для забезпечення здоров'я тварин і попередження поширення резистентних інфекцій у ветеринарній практиці.

Новітні підходи до лікування хвороб собак і котів охоплюють інтеграцію сучасних фармакологічних засобів, інноваційних протоколів терапії та адаптацію новітніх технологій, зокрема наноматеріалів для цільової доставки лікарських препаратів [1]. Це дозволяє підвищити ефективність лікування та зменшити токсичну дію медикаментів на організм тварини. Проте використання таких технологій обмежується не лише фінансовими факторами, але й необхідністю подальших клінічних досліджень для оцінки їхньої безпеки.

Одним із найбільш нагальних напрямків у ветеринарній профілактиці собак і котів є боротьба з інфекційними захворюваннями, що містить регулярну вакцинацію, контроль гельмінтозів, санітарно-гігієнічні заходи та раціональну дегельмінтизацію (рис. 1). Профілактика, таким чином, виступає як засіб зменшення економічних витрат, пов'язаних із лікуванням та тривалим доглядом.

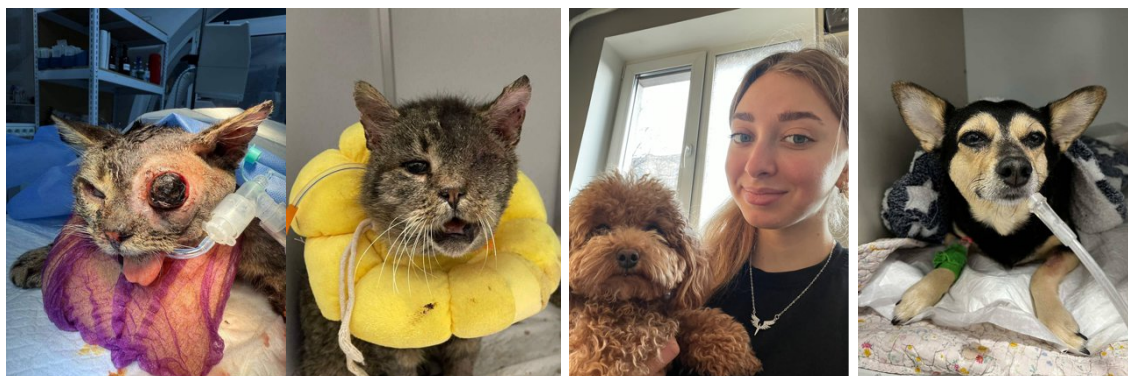

Рис. 1 Лікування хвороб собак і котів

В умовах поширення нових збудників, включаючи зооносні інфекції, особлива увага приділяється підходам «One Health», які інтегрують здоров'я тварин, людей та довкілля [3, с. 464]. Це дозволяє більш ефективно виявляти, контролювати та запобігати захворюванням, і підсилює взаємодію між ветеринарними та медичними службами для комплексної оцінки ризиків і розробки профілактичних стратегій.

Іншим важливим аспектом сучасної ветеринарії є постійний професійний розвиток лікарів ветеринарів та впровадження сучасних методів клінічного

мислення. Вони охоплюють роботу з анамнестичними даними, проведення клінічних оглядів і лабораторних досліджень. Це дозволяє точно оцінювати стан тваринного організму та своєчасно коригувати терапевтичні схеми.

Отже, сучасні проблеми діагностики, лікування та профілактики хвороб собак і котів полягають у складності своєчасного виявлення патологій, обмеженому доступі до передових технологій та необхідності інтегрованих підходів до охорони здоров'я. Подолання цих викликів вимагає модернізації ветеринарної інфраструктури, впровадження новітніх технологій, підвищення кваліфікації фахівців та широкого застосування профілактичних програм, що базуються на сучасних наукових принципах і підходах «One Health».

Список літератури

1. Danchuk O, Levchenko A, da Silva Mesquita R, Danchuk V, Cengiz S, Cengiz M, Grafov A. Meeting Contemporary Challenges: Development of Nanomaterials for Veterinary Medicine. *Pharmaceutics*. 2023. № 15(9). URL: <https://www.mdpi.com/1999-4923/15/9/2326> (дата звернення: 25.02.2026).
2. Mamta. Diagnostic and management challenges of animal diseases in global context. *Journal of Veterinary and Life Sciences*. 2025. Vol. 1, No. 1 P. 13–24.
3. Patil S. S. Addressing Emerging Infectious Diseases in Veterinary Medicine: Global Health Challenges and Solutions. *Revista Electronica De Veterinaria*. 2024. Vol. 25, No. 1. P. 464–476.

Софія ПОПКО, Вікторія УСТИНОВСЬКА
науковий керівник: **Галина МАРУТЯК**,
завідувач економічним відділенням
Відокремлений структурний підрозділ
«Вишнянський фаховий коледж Львівського
національного університету природокористування»

СОЦІАЛЬНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ, ПРАВОВІ ТА ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ВЕТЕРИНАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна суттєво впливає не лише на людей, а й на тварин та систему ветеринарної медицини загалом. В умовах бойових дій ветеринарні спеціалісти виконують важливу гуманітарну місію: надають допомогу домашнім, сільськогосподарським і безпритульним тваринам, запобігають поширенню інфекційних захворювань, підтримують продовольчу безпеку та допомагають людям зберігати психологічну стабільність через турботу про своїх улюбленців.

Соціальні аспекти ветеринарної діяльності під час війни пов'язані насамперед із підтримкою населення.

Через евакуацію, руйнування житла та складну економічну ситуацію багато людей не мають можливості забезпечити належний догляд за тваринами. Ветеринарні лікарі часто працюють у складних умовах: у прифронтових районах, тимчасових притулках або мобільних клініках. Їхня діяльність допомагає зменшити кількість безпритульних тварин, підтримати епізоотичне благополуччя та знизити ризик виникнення небезпечних інфекцій. Крім того, ветеринарна допомога сприяє збереженню тваринництва, що має важливе значення для забезпечення населення продуктами харчування.

Не менш важливими є психологічні аспекти роботи ветеринарного спеціаліста. Війна створює постійний емоційний тиск: ветеринари стикаються з пораненими, виснаженими або покинутими тваринами, працюють у стресових умовах та нерідко ризикують власним життям. Це може призводити до професійного вигорання, тривожності та емоційного виснаження. Водночас сама допомога тваринам має позитивний психологічний ефект для людей. Домашні улюбленці допомагають зменшити рівень стресу, тривоги та самотності,

особливо у дітей, військових і вимушених переселенців. Тому діяльність ветеринарів частково виконує й соціально-психологічну функцію підтримки населення.

Правові аспекти ветеринарної діяльності в умовах війни також мають велике значення. Ветеринарні лікарі повинні діяти відповідно до законодавства України у сфері ветеринарної медицини, захисту тварин та санітарно-епідемічної безпеки. Під час воєнного стану можуть запроваджуватися спеціальні правила щодо переміщення тварин, вакцинації, карантинних заходів та роботи ветеринарних установ. Особливого значення набуває контроль за небезпечними інфекційними захворюваннями, зокрема сказом, лептоспірозом та іншими зоонозами. Також важливим є питання гуманного поводження з тваринами, навіть в умовах надзвичайної ситуації. Законодавство України передбачає відповідальність за жорстоке поводження з тваринами, а міжнародні гуманітарні принципи наголошують на необхідності збереження біологічного та екологічного балансу навіть під час війни.

Ключову роль у ветеринарній діяльності в умовах війни відіграє волонтерство. Саме волонтерські ініціативи стали одним із головних механізмів допомоги тваринам у період бойових дій. Ветеринарні волонтери організують евакуацію тварин із небезпечних територій, створюють тимчасові притулки, проводять вакцинацію, стерилізацію та лікування. Багато спеціалістів працюють безкоштовно або за підтримки благодійних організацій.

Волонтери також займаються збором кормів, медикаментів, переносок та інших необхідних засобів для догляду за нашими тваринами.

Важливим напрямом волонтерської діяльності є допомога службовим і військовим тваринам. Собаки, які беруть участь у пошуково-рятувальних операціях або служать у військових підрозділах, потребують постійного ветеринарного контролю, лікування та реабілітації.

Волонтери забезпечують таких тварин медикаментами, спеціальним харчуванням і необхідним обладнанням.

Крім того, значна кількість волонтерів займається інформаційною діяльністю: поширює рекомендації щодо догляду за тваринами під час евакуації, організовує збори коштів та координує допомогу між різними регіонами країни.

Гуманітарний аспект ветеринарної діяльності полягає в захисті життя та добробуту тварин як важливої складової суспільства.

Турбота про тварин у період війни є проявом гуманності та моральної відповідальності. Ветеринарні спеціалісти й волонтери демонструють високий рівень професійної етики, милосердя та відданості своїй справі.

Діяльність волонтерів допомагає не лише рятувати тварин, а й підтримувати моральний стан людей, які теж дуже переживають наслідки війни.

Отже, ветеринарна діяльність в умовах війни відіграє надзвичайно важливу соціальну, психологічну, правову та гуманітарну роль. Робота ветеринарних лікарів і волонтерів є прикладом професійності, гуманності та відповідальності перед суспільством навіть у найскладніших умовах.

Використана література:

1. Порятунк тварин під час війни <https://nakypilo.ua/teksty/poriatunok-tvaryn-pid-chas-viiny-pohliad-volonterky/>
2. Як допомогти тваринам під час війни https://gladpet.org/blog/zoovolonterstvo_pid_chas_viiny
3. Тварини в умовах війни <https://bit.ua/2022/10/tvaryny-v-umovah-vijny-chym-mozhna-dopomogty-ta-yak-otrymaty-dopomogu/>

Марія ХРАБКО
заступник директора з навчальної роботи,
к.с.-г.н., викладач-методист
ВСП «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного
університету природокористування»

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА СТАН СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ І ДОМАШНІХ ТВАРИН В УКРАЇНІ

Воєнні конфлікти спричиняють суттєві негативні наслідки не лише для населення, але й для тварин, які повністю залежать від людини. У сучасних умовах війни значна кількість тварин опиняється у зоні ризику через руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів та відсутність належного догляду. Особливо вразливими є безпритульні та покинуті тварини, кількість яких істотно зростає у період бойових дій.

Актуальність теми полягає у необхідності розробки ефективних підходів до організації ветеринарної допомоги та забезпечення належних умов утримання тварин у кризових ситуаціях [1].

Однією з ключових проблем є порушення системи забезпечення тварин кормами та водою, що зумовлено руйнуванням складів, фермерських господарств і транспортної інфраструктури [2]. Паралельно спостерігається погіршення умов утримання тварин через руйнування приміщень, що змушує їх перебувати у непридатних умовах і підвищує ризик захворювань, переохолодження та стресових станів.

Крім того, зростає кількість безпритульних тварин, які залишаються покинутими через евакуацію або загибель власників, що сприяє формуванню неконтрольованих популяцій і створює додаткові епізоотичні ризики.

Стан сільськогосподарських тварин в Україні на сучасному етапі є складним і нестабільним, що зумовлено впливом воєнних дій, економічними труднощами та структурними змінами у тваринницькій галузі [5]. З 2022 року спостерігається стійке скорочення поголів'я основних видів тварин, яке лише частково стабілізується у 2025–2026 роках. Найбільш відчутним є зменшення

чисельності великої рогатої худоби, що пов'язано як із прямими втратами, так і з економічною недоцільністю утримання [4]. Подібні тенденції характерні для свинарства та вівчарства.

Воєнні дії призвели до значних втрат матеріально-технічної бази тваринництва, зокрема руйнування фермерських господарств, складів кормів, систем водопостачання та енергозабезпечення. Це спричинило порушення технологічних процесів утримання тварин, а також вимушене скорочення або припинення діяльності господарств. Частина поголів'я була втрачена через загибель або вимушене вибракування.

Суттєвим фактором є порушення постачання кормів і ветеринарних препаратів, що призвело до погіршення фізіологічного стану тварин, зниження продуктивності та підвищення ризику захворювань. Одночасно ускладнився доступ до ветеринарного обслуговування, що зменшило ефективність профілактичних та лікувальних заходів [3].

У сучасних умовах також відбувається трансформація структури тваринництва: зменшується роль дрібних господарств населення та зростає значення великих агропідприємств, які мають кращі можливості для адаптації. У приватному секторі утримання тварин стає менш рентабельним, що прискорює скорочення поголів'я, особливо у молочному напрямку.

Найбільш вразливою галуззю залишається скотарство, яке зазнало найбільших втрат. Це негативно впливає на виробництво молока та яловичини і, відповідно на продовольчу безпеку [5]. Свинарство демонструє відносну стабільність, але залежить від кормової бази та епізоотичної ситуації. Птахівництво є найбільш адаптивною галуззю та швидше відновлюється.

Погіршення умов утримання тварин проявляється у порушенні мікроклімату, обмеженому доступі до води і кормів та зростанні стресових факторів, що негативно впливає на імунітет і продуктивність тварин. Додатковим ризиком залишається обмежений ветеринарний контроль [3].

Попри складну ситуацію, у 2025–2026 роках спостерігаються ознаки часткової стабілізації галузі, що проявляється у поступовому відновленні виробництва продукції тваринництва та діяльності окремих підприємств.

Для покращення ситуації у сфері ветеринарного забезпечення тварин в умовах воєнного стану необхідно впроваджувати комплексний підхід. Важливу роль відіграє державна підтримка, яка повинна бути спрямована на відновлення інфраструктури, забезпечення ветеринарних служб ресурсами та організацію мобільної ветеринарної допомоги.

Необхідним є розвиток мережі притулків для тварин, що дозволить зменшити кількість безпритульних тварин і забезпечити належні умови їх утримання [2]. Важливим напрямом також є залучення міжнародних організацій, які можуть надавати гуманітарну допомогу та сприяти впровадженню сучасних стандартів добробуту тварин.

Значну роль у вирішенні проблеми відіграє волонтерський рух, діяльність якого потребує координації з державними та ветеринарними структурами [3]. Окремої уваги потребує підвищення рівня відповідальності населення щодо гуманного ставлення до тварин, їх вакцинації та належного утримання.

Висновок:

Таким чином, ефективне вирішення проблем ветеринарного забезпечення тварин у період воєнного стану можливе лише за умови комплексного підходу, що поєднує організаційні, економічні та соціальні заходи, спрямовані на захист і збереження тварин.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про ветеринарну медицину» (зі змінами). – Київ, 2023.
2. Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). Animal production and health in emergencies. – Rome, 2022.
3. World Organisation for Animal Health (WOAH, OIE). Animal welfare and disaster management guidelines. – Paris, 2021.
4. Державна служба статистики України. Тваринництво України у 2024–2025 роках: статистичний збірник. – Київ, 2025.
5. Інститут аграрної економіки НААН України. Стан та перспективи розвитку тваринництва України в умовах воєнного стану. – Київ, 2024.

Олександра ТИМЦІВ
спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист
Відокремлений структурний підрозділ
«Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного
університету природокористування»

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ АКУШЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИМ ТВАРИНАМ ПІД ЧАС ЕВАКУАЦІЇ ТА РЕЛОКАЦІЇ ФЕРМ

Сучасне тваринництво України функціонує в екстремальних умовах, де ризики воєнних дій поєднуються з глобальними кліматичними викликами. Аналіз агрокліматичних показників свідчить, що за останні 50 років середньорічна температура в степовій зоні зросла на 1,8 °С, що посилює посушливість та критично знижує продуктивність поголів'я [2]. В умовах війни релокація ферм стає стратегічним завданням для збереження племінного ресурсу та забезпечення продовольчої безпеки. Проте логістичний стрес та порушення умов утримання під час евакуації створюють передумови для масових репродуктивних втрат. Метою цієї доповіді є розробка та обґрунтування протоколів акушерської допомоги в умовах підвищеного логістичного навантаження [2].

Для мінімізації втрат під час транспортування необхідно проводити жорсткий відбір тварин, базуючись на методах клінічної діагностики та розрахунку адаптаційних індексів.

Найбільш ризикованим транспортування є у такі періоди:

- 8–14 доба: період звільнення бластоцисти від прозорої оболонки;
- 9–24 доба: процес імплантації зародка;
- період плацентації: формування зв'язку між матір'ю та плодом. На цьому етапі критичним фактором ризику є дефіцит вітаміну А, який може призвести до порушення формування плаценти під впливом стресу [1].

Ректальне дослідження перед завантаженням має на меті виключення безнадійних станів:

- муміфікація – внутрішньоутробне висихання плода (відсутність флуктуації, матка щільно охоплює твердий об'єкт).
- мацерація: ферментативне розплавлення м'яких тканин (відчуття кісток, що плавають у кашкоподібній масі) [1].

Логістичне навантаження та акустичний стрес (вибухи, сирени) провокують глибокі гормональні зсуви, що переривають вагітність. Стресові чинники спричиняють різке підвищення рівня адреналіну та дезоксикортикостерону. Ці речовини нейтралізують дію прогестерону, що підтримує вагітність, та окситоцину, відповідального за нормальний тонус матки, що призводить до ембріональної смертності або симптомного аборту [1].

Стан переляку або люті є найбільш небезпечним для кобил та сук. Смерть плода в таких випадках може настати не миттєво, а через 3–5 днів після впливу подразника [1].

Забезпечення мікроклімату та стабільної годівлі є ключовим для збереження вагітності та продуктивності.) Під час перевезення необхідно утримувати температурно-вологісний індекс (ТНІ) в межах 68. Зростання індексу до 78 призводить до зниження споживання сухої речовини на 9,6%, а втрати молока в лактуючих самок сягають 21% [5].

Необхідно використовувати портативні системи туманоутворення в комбінації з осьовими вентиляторами для активного охолодження [5]. Як модель стабільного харчування рекомендується досвід СОК «РЕСУРСКОМПАНІ КУБЕЙ» (Одеська обл.), де використовується безґрунтове вирощування зеленого корму. Це забезпечує тварин чистою енергією без пестицидів, що критично важливо при транспортуванні [7].

У разі початку пологів у непристосованих умовах персонал повинен діяти за протоколом:

- санітарна підготовка: дезінфекція рук спиртом з таніном. Для змащування пологових шляхів використовувати вазелін або несолений смалець

[1].

– діагностика плода: живий плід реагує на введення пальця в рот (рефлекс ссання) або стискання кінцівок. Ознаками смерті є відсутність рухів, специфічний запах або крепітація при натисканні (ознака гнильного розпаду) [1].

При емфіземі плода при гнильному збільшенні об'єму плода необхідно зробити довгі розрізи його шкіри для випуску газів та перфорацію черевної стінки для видалення внутрішніх органів, щоб запобігти розриву матки. Стимуляція матки проводиться парентеральним введенням окситоцину коровам, кобилам 5–10 мл, свиням 2 мл, вівцям, козам 1 мл, собакам (суки) 0,5–1 мл, кішкам 0,2–0,5 мл [1].

Післяпологовий період в умовах релокації вимагає посиленої уваги до формування імунітету новонароджених. Випоювання молозива має бути здійснене в перші години життя. Для стабілізації мікробіоти та підвищення приростів на 8,6% рекомендовано препарат БК-Т, що містить штами: *B. infantis* 4302, *B. animalis* 4506, *L. acidophilus* 3137, *L. paracasei* 3801 [3].

Цифрова трансформація дозволяє залучати експертів до складних маніпуляцій у режимі реального часу. Smart-моніторинг: використання контролерів (типу *Irritrol Systems*) та Wi-Fi датчиків дозволяє віддалено контролювати ТНІ у транспорті. Телемедицина: у разі патологічних пологів персонал передає відеодані профільному акушеру, який на основі показників датчиків та візуального огляду надає вказівки щодо оперативного втручання або дозування препаратів [5].

Акушерська допомога при релокації — це багатокомпонентна система захисту репродуктивного потенціалу. Вона включає математично обґрунтований тріаж (індекс LA), контроль критичних періодів та управління стресом. Використання біологічно активних речовин гумінової природи (наприклад, препарату «Гумілід») є обов'язковим елементом для корекції поведінкових розладів — агресії, фобій та тривожності, що виникають під впливом воєнних факторів [6].

Комплексне застосування сучасних адаптогенів та Smart-технологій є єдиним шляхом збереження здоров'я тварин у надзвичайних ситуаціях.

Список використаних джерел

1. Ветеринарне акушерство, гінекологія та біотехнологія відтворення тварин / За ред. І.І. Іванова. — Київ : Аграрна освіта, 2021. — 520 с.
2. Noakes D.E., Parkinson T.J., England G.C.W. Veterinary Reproduction and Obstetrics. — 10th ed. — Elsevier, 2019. — 1032 p.
3. Arthur G.H. Arthur's Veterinary Reproduction and Obstetrics. — Saunders Ltd., 2018. — 768 p.
4. Moberg G.P., Mench J.A. The Biology of Animal Stress. — CABI Publishing, 2020. — 396 p.
5. FAO. Good Practices for the Transport of Farm Animals. — Rome : Food and Agriculture Organization, 2021.
6. World Organisation for Animal Health (WOAH). Terrestrial Animal Health Code: Animal Welfare and Transport. — Paris, 2024.
7. Коцюмбас І.Я., Величко В.О. Стрес у сільськогосподарських тварин та методи його корекції. — Львів : Сполом, 2020. — 284 с.

Богдан РАСУЛОВ

викладач, спеціаліст другої категорії
ВСП «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного
університету природокористування»

ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА В УМОВАХ ВІЙНИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ В УКРАЇНІ

Повномасштабна війна в Україні, що розпочалася у 2022 році, спричинила суттєві зміни у функціонуванні ветеринарної системи. Руйнування інфраструктури, переміщення населення та тварин, обмежений доступ до ресурсів і небезпека для фахівців створили нові виклики для галузі. Водночас ці

умови стимулювали впровадження інноваційних рішень і нових форм організації ветеринарної допомоги [2].

Одним із ключових напрямів вирішення проблем стало створення мобільних ветеринарних бригад і польових клінік. Вони забезпечують надання невідкладної допомоги тваринам у зоні бойових дій, проведення вакцинації та профілактичних заходів, а також виконання базових хірургічних втручань [4]. Завдяки використанню портативного обладнання та генераторів такі клініки можуть функціонувати навіть за відсутності електропостачання.

Важливим інноваційним рішенням стала телеветеринарія, яка передбачає дистанційне консультування через відеозв'язок і цифрові платформи. Це дозволяє оперативно оцінювати стан тварин, надавати рекомендації власникам і контролювати процес лікування без необхідності особистого контакту, що особливо актуально у прифронтових регіонах [3].

Для забезпечення епізоотичної безпеки застосовуються екстрені вакцинації, моніторинг захворювань, карантинні обмеження та дезінфекційні заходи. Особливу увагу приділяють профілактиці сказу, африканської чуми свиней та інших інфекційних захворювань. Важливим є впровадження підходу «One Health», який передбачає інтеграцію ветеринарної медицини, медицини людини та екології [5].

Окремим напрямом є евакуація тварин із зон бойових дій. Ветеринарні фахівці здійснюють стабілізацію стану тварин перед транспортуванням, проводять інфузійну терапію, знеболення та первинну обробку ран. Евакуйовані тварини розміщуються у притулках або передаються під опіку волонтерських організацій.

Вагому роль у підтримці ветеринарної галузі відіграють міжнародні організації та волонтерські ініціативи, які забезпечують постачання ветеринарних препаратів, вакцин, обладнання та гуманітарної допомоги.

Паралельно відбувається трансформація ветеринарної освіти. Навчальні заклади впроваджують дистанційне навчання, онлайн-курси та змішані формати,

що дозволяє забезпечити безперервність підготовки майбутніх фахівців навіть в умовах війни.

Висновок

Ветеринарна медицина України в умовах війни демонструє високий рівень адаптивності та ефективності. Основними напрямками вирішення проблем стали розвиток мобільних ветеринарних служб, впровадження телеветеринарії, посилення епізоотичного контролю та активна міжнародна співпраця. Отриманий досвід формує нову модель ветеринарної системи, здатну функціонувати в умовах криз і надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел

1. Бойко В. І. Епізоотологія. — Київ: Урожай, 2019.
2. Якимчук І. В., Мельник О. П. Патологія та профілактика інфекційних хвороб тварин. — Львів: ЛНУВМБ ім. С. З. Гжицького, 2020.
3. Закон України «Про ветеринарну медицину».
4. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб».
5. Сучасні проблеми епізоотології та біобезпеки тварин: наукові праці НУБіП України.

Михайло КУЗЬ
викладач, спеціаліст вищої категорії
ВСП «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного
університету природокористування»

ЕПІЗООТИЧНА ТА БІОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ось уже п'ятий рік, як наша країна бореться з російським окупантом за свою волю та незалежність. За цей час загинули тисячі військових, цивільних, дітей. Поряд з людьми гинуть і їхні домашні улюбленці – тварини різного виду. Гинуть не завжди від вибухів, сирен чи зміну звичайного середовища, а гинуть від спалахів інфекційних захворювань.

Епізоотична безпека – це система заходів щодо попередження, контролю та ліквідації хвороб тварин (епізоотій), які можуть завдати значної шкоди тваринництву, економіці, продовольчій безпеці та здоров'ю людей.

Біологічна безпека – це стан захищеності людей, тварин, рослин та екосистеми від шкідливого впливу біологічних факторів (патогенів, токсинів, інфекцій) шляхом запобігання їх проникненню, поширенню й негативному впливу. Тому під біологічним захистом у ширшому плані розуміють системний комплекс заходів для своєчасного виявлення, локалізації, ліквідації та мінімізації наслідків біологічних загроз [1].

У військовий час в Україні значно виріс ризик поширення інфекційних хвороб через міграцію диких видів тварин із зон бойових дій, руйнування ветеринарної інфраструктури та зменшення рівня біобезпеки в господарствах різного рівня.

У першу чергу є небезпечними ризики спалахів антропозоонозів – інфекційних хвороб, спільних для людей та тварин. І перше місце серед них посідає таке інфекційне захворювання, як сказ. Сказ – це гостра вірусна хвороба, яка уражає нервову систему і завершується, як правило, летальним кінцем. Джерело інфекції – хворі тварини, які виділяють вірус зі слиною і передають його через укуси. У слині вірус зберігається до 10 діб, поширюється по нервових

стовбурах до головного та спинного мозків, уражає нервові клітини, що й зумовлює прояв симптомів хвороби, які проявляються вже через 3-6 тижнів. У 2024 році в Україні офіційно зареєстровано 1214 випадків сказу і ця цифра все зростає [3]. Найчастіше хворіють руді лисиці, собаки та коти. Причиною спалахів такої хвороби є відсутність пероральної вакцинації диких тварин на прифронтових територіях.

Наступна поширена хвороба в Україні – лептоспіроз, збудником якого є лептоспіра, яка малостійка до дії дезінфікуючих засобів. Хворі люди та тварини тривалий час виділяють збудника в зовнішнє середовище із сечею. Причиною спалаху хвороби є підтоплення територій та скупчення гризунів у бліндажах та зруйнованих будівлях. За 2024 рік в Україні було зареєстровано 409 випадків лептоспірозу у людей, у 2025 році за 5 місяців – 51 випадок [2].

За роки війни зросла кількість захворілих тварин на сибірку, яку викликає паличкоподібний мікроб, особливо стійкий до дії дезінфікуючих засобів.

При попаданні збудника в ґрунт мікроб утворює спори, що зберігаються в ньому десятки років. Людина заражається при обробленні туш або розтинів трупів тварин, хворих на сибірку. Найчастіше виникає на тих територіях, де під час вибухів чи обстрілів пошкоджені скотомогильники та фортифікаційні споруди. Наступна поширена інфекційна хвороба в Україні – туляремія. Збудником хвороби є маленька кокоподібна паличка, яка викликає у людей та тварин гарячку, аборти, паралічі, збільшення лімфатичних вузлів. Хвороба переноситься гризунами, чия популяція дуже зросла в полях, де через обстріли, замінування не вдалося зібрати врожай.

Крім анропозоонозів у військовий час набули поширення інфекційні хвороби окремих видів тварин, так званих зоонозів. Так, у 2025 році зареєстровані випадки спалахів АЧС (африканської чуми свиней), яку викликає ДНК-вмістимий вірус. Хворіють свині всіх порід, вікових груп, а також дикі свині. Інфекція розповсюджується з харчовими відходами, транспортними засобами, предметами догляду, забрудненими виділеннями хворих свиней [4]. Сприяють поширенню хвороби переміщення людей та військові дії.

У 2024-2025 роках збільшилися випадки захворювання птиці на грип. Грип птиці – це висококонтагіозна гостропротікаюча хвороба домашніх та диких птахів, яка уражає органи дихання та шлунково-кишкового тракту. Смертельність коливається від 20 до 100 відсотків. На сьогоднішній день хвороба виникає через порушення санітарних норм у приватному секторі та сприяють хворобі перелітні птахи. В останні місяці війни через велике скупчення тварин у притулках та їх евакуацію поширився парвовірусний ентерит, чума м'ясоїдних та коронавірус. А через відсутність регулярних паразитарних обробок тварин поширилися також інвазійні хвороби, а саме: токсоплазмоз та дирофіляріоз [5].

Отже, епізоотична та біологічна безпека – критично важлива частина національної безпеки в умовах воєнного стану, що включає профілактику, моніторинг, контроль та швидке реагування на загрози для людей, тварин і рослин. Забезпечення такої безпеки вимагає координованої роботи державних служб, відповідного законодавчого забезпечення та активної участі населення у профілактичних заходах. На жаль, поки буде тривати війна, загроза виникнення інфекційних захворювань буде зростати.

Список використаних джерел

1. Ярчук Б.М., Вербицький П.І., Литвин В.П., Корнієнко Л.Є. Загальна епізоотологія: підручник / за ред.Б.М. Ярчука. Біла Церква: Білоцерківський державний аграрний університет, 2002. 656 с.
2. Каришева А.Ф. Спеціальна епізоотологія: підручник. Київ: Вища освіта 2002. 703 с.
3. Державна служба України з питань продуктів та захисту споживачів. Інструкції та методичні рекомендації щодо профілактики та ліквідації інфекційних хвороб тварин. Київ, чинні видання.
4. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 №2498-ХІІ (зі змінами).
5. Всесвітня організація охорони здоров'я тварин. Terrestrial Animal Health Code. Paris: WOAH, 2023.

Андрій МАКАР

викладач

**ВСП «Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування**

НАЙПОШИРЕНІШІ ТРАВМИ У ТВАРИН ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ЇХ ЛІКУВАННЯ

Нажаль під час повномасштабного вторгнення в Україну окупаційних військ і з початком бойових дій у нашій країні з'явилося багато поранених тварин. Тому зараз є важливим і актуальним питання про лікування цих поранених та постраждалих від бойових дій тварин. Великою часткою в цих поранених є враження різного ступеню кісткової системи. Тому знання, як правильно надавати таким пацієнтам допомогу, є дуже важливими. Безмежно вдячні ЗСУ за стійкість і захист нашої Батьківщини. (2)

Під час війни завдаються проникаючі поранення і контузії, а також тупі травми та опіки. Проникаючі поранення завдаються кулями металевими уламками та шрапнелями.

Проникаючі поранення: літаючий предмет має велику кінетичну енергію, коли такий предмет потрапляє у тіло, його енергія віддається тканинам утворюючи рани. Існують два типи літаючих предметів: кулі та фрагменти металу (уламки та шрапнелі).

Кульові поранення: кулі ручної вогнепальної зброї та бойових автоматів мають високу швидкість. У таких поранень вхідні отвори малих розмірів. Такі поранення можуть не мати великих вихідних отворів, але якщо він є то буває різних розмірів.

Проникаючі поранення уламкові: При вибуху бомб, снарядів, гранат, ракет та касетних боєприпасів їх корпуси руйнуються утворюючи металеві уламки. Уламки розлітаються із дуже великою швидкістю, як правило їх форма не аеродинамічна, то ж вони можуть міняти траєкторію польоту в залежності від предметів із якими контактують під час руху. Як правило такі ураження носять множинний характер при чому раневий канал має великий отвір на вході а вихідного каналу як правило може і не бути.

Ушкодження вибуховою хвилею: Детонація вибухових речовин створює біжучу вибухову хвилю у повітрі через різкі зміни в атмосферному тиску. Досягнувши людини або тварини яка не є укритті, вона впливає на всі її органи, особливо на ті у яких міститься повітря. Жертва впливу вибухової хвилі може не мати ніяких видимих ознак ушкоджень.

Опіки: Бувають різних ступенів ураження: Перша- гіперемія, запалення та збільшення місцевої температури, друга- утворення пухирців та дегенеративні зміни у верхніх шарах шкіри, третя ступінь ураження глибоких шарів шкіри із некротичними змінами, обвугленням шкіри та м'язів та неможливою регенерацією (3).

Сучасний підхід лікування військових поранень.

Першою логічною реакцією хірургів є спроба зупинити кровотечу, заклавши отвір шовним матеріалом без висічення тканин, то в подальшому може розвиватись інфекція. Тож ось алгоритм дій у таких випадках.

Обстеження рани. Обсяг хірургічної роботи, який потрібно для лікування рани залежить від того який орган був поранений скільки тканин пошкоджено. Найкращим інструментом для обстеження рани є (захищений) палець хірурга.

Техніка висічення рани: Спершу потрібно зупинити кровотечу, зробити належний розріз шкіри та фасцій, видалити максимальну кількість омертвілих, забруднених та уражених тканин для запобігання та контролю інфекції та залишити рану відкритою, не накладаючи швів. Відновити фізіологічну функцію.

М'язи: омертвілі м'язи є ідеальним середовищем для інфекцій. Вкрай необхідно видаляти всі сильно забруднені і вочевидь мертві м'язи, що вистеляють рановий канал.

Кістки та окістя: Фрагменти кісток що не прикріплені до окістя або м'яза підлягають видаленню, але будь який фрагмент який фіксований-слід залишати. Будь яка кістка що залишилась на місця повинна бути зачищена від м'язевої тканини що відмерла, а забруднені кінці зламаної кістки слід видалити.

Лікування ран: ми уже згадували що рани не слід одразу зашивати а лише за кілька днів. Спочатку використовуємо пов'язки, обробки ран препаратами для обробки: Фізіологічні розчини-великі об'єми, бетадин, хімотрипсин. Як антибіотик застосовуємо амоксицилін із клавулановою кислотою, до того як буде зроблено баквисів. Дренажні системи різних типів і закриття рани застосовуємо після очищення рани. Пасивні дренажі виготовляють із латексної, поліпропіленової гуми. Активні дренажі-це замкнуті системи які збирають рідину в резервуар. Ці системи є в продажі у вільному доступі але такі системи можна зробити власноруч. Закривати чи не закривати відповідь “НІ”.

Ураження кісток і алгоритм дій:

Першим кроком буде перетворення вогнепальної рани на чисту до допомоги її висічення. Далі репозиція та іммобілізація перелому в процесі висічення. В подальшому перетворення чистої відкритої рани в закриту. Кінцевим результатом буде повна іммобілізація перелому, метод якої вибирають в процесі закриття рани. Вибір методі залежить від складності та локалізації ураження м'яких тканин та не в останню чергу від майстерності та знань хірурга.

Репозиція та іммобілізація: виконується декількома методами: накладанням шини Томпса або лангетами, використання зовнішньої іммобілізації, такої як апарат Іллізарова або апаратами зовнішньої фіксації (АЗФ).

Також мають місце варіанти протезування кінцівок при травматичних ампутаціях. Проводять біоінтегровані протезування суть яких полягає у встановленні титанового імпланту із подальшою інтеграцією металу в кісткову тканину.

Список використаних джерел:

1. VetTopic #6 2024 54-69 Клубань Віталій.
2. https://dpss.gov.ua/?utm_source=chatgpt.com
3. https://shprici.com.ua/ua/ozhohy-y-pomoshch-pry-nykh?srsltid=AfmBOopZBe-_kpzclp8xmWtMnZGI80KjJobE7OcrWpw8bP_rFksfkwe_